49ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2264 Կ. ՊՈԼԻՍ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29-11 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1908 28 ԹՇ. ԷՎ.Վ.ԷԼ. 1324– 16 ՇԷՎ.Վ.ԱԼ. 1326

منظومهٔ افکار ارمنیجه یومی غزته
صاحب امتیازی : (اوحانس فرید)
ادره‌خانه‌سی : بابعالی جاده‌سنده

Մանզումէի Էֆքեար

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԿԱՆ

Journal Armenien
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
Grand' Rue de la S-Porte 54
CONSTANTINOPLE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԽԻԿ	ՏԱՐԿՆ.	ՎԵՑԱՄՍ.
Պոլսոյ համար	80 ղրշ.	50 ղրշ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի »	25 ֆր.	14 ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 ղրուշ, Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։

«ՄԱՄՈՒԼԸ ԱԶԱՏ Է ՕՐԻՆԱՑ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՄԷՋ»
(ՕՍՄ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՅՕԴ. 12)

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
Որու կ'ուղղուի ամէն գրութիւն

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՊԱԳԸ ԱԼԻ ՃԱՅՏԷՍԻ, ԹԻՒ 54
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՏ ՉԵՆ ՏՐՈՒԻՐ

10 ՓԱՐԱ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ„ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐ

(ԵՐՐՈՐԴ ՆԱՄԱԿ)

ԿՈՎԿԱՍԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՈՒՌԸ

ԿԷՍ ԺԱՄ ՀԱՅ ՎԱՆՔԻ ՄԸ ՄԷՋ

Երկուշաբթի, 20 Հոկտ.

Մակուկավարներու աղմուկը կ'արթընցնէ մեզ։ Վերը քարթ-թօսթալ ծախող Հայու մը կը հանդիպիմ։ Քանի մը հատ կը գնեմ. և դրամը վրայ տուած տեղս կը տեսնեմ որ պղինձներ կը ռնէ ափս, արծաթեզարդ պղինձներ...։ Զարմանքիս կը պատասխանէ թէ «հոս ռուսական դրամ կը գործածուի»։ Տրապիզոն որչափ Հայաստանի դուռը, այնքան ալ դուռն է Կովկասի։ Գեղեցիկ քաղաք մը՝ դալարագեղ կենսալից կանանչով բլրակներու փէշին վրայ։ Երեք օր ժամանակ կայ, հարկ է չըլլէ...։

Փողոցներուն մէջ անցուդարձը խիտ է։ Ամէն կողմ մարդիկ, Լազի տարազով, արանցքներուն և թեւերուն վրայ ահագնացած մէջքերնին կոչէծ գօտիներ և գլուխներնին թուղթէ տեսակ մը փաթթթուած գլխանոց, որ աւելի բանկօնձներու կը նմանի որ գանկերու է պաշտպանելու։ Ժամուն բակն ալ կը տեսնեմ այս մարդոցմէն, կը զիտեմ որ հայերէն կը խօսին։ Կը հասկնամ թէ տարազը միայն լազական է. քաղաքին պաշտօնագրեալը այդ է...։

Հոս մեր Պոլսոյ ձեւով կիները շատ հազուադէպ է տեսնել. ժամերով ամէն կողմ թափառելու պահուն հազիւ երկու կին տեսայ եւրոպական տարազով, միւսները, Քրիստոնեաներն ալ, Թուրք կիներու պէս չարշաֆ ծածկուած են գլխնուն։

—Վանք երթանք, վա՛նք, կը գոչեն ամէն կողմէ։

Վանքը քաղաքէն մօտ ժամ մը հեռու, բլրակի մը կողին վրայ է փռուած։ Կառքերը ճամբայ կ'ելնեն։ Ծովեզերքի ճամբուն վրայ ենք։ Հոս հոն լաճեր, կիսամերկ, կը խաղան իրենց հայրենիքներուն խառնուրդն տաշեր։ Մէկ կողմը Սեւ ծովը իր լեռուն կը քսէ Պոնտոսի խորհրդաւոր փոտնքին, միւս կողմը, ցոյցներին յանա ժայռերը—երկու պարսպաններ որոնց ... ներով իրարու են ճակատ, և զիրար չեն կրցեր յաղթահարել։ Ցոյց կուտան ինծի լերան մէկ թեւը որ դէպ ի ծով է արշաւած։ Այդ տեղը Էլէկուսա կը կոչուի։ Աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ Հայոց Արտաշէս Թագաւորը, այդ տեղը ըսեր է իր զինուորներուն. «Ելէ՛ք հոս» և այդ օրէն մնացեր է այդ անունը...։ Բնական զիրուն յարմարցուցնենք մը շատ հաճոյքով կ'ունկնդրեմ, քանի որ ցեղային մեծատանութիւնս կը շոյէ։ Հիմա այս վէպ ցցուածքը կը քանդեն բնիկներէն քարափ շինելու։ Պատմեցին նաեւ թէ ծովեզերքը ժայռ մը կայ, երկուքի ճեղքուած, զոր իր Նիզակով այդ վիճակին է ձգեր դարձեալ Արտաշէս արքան։

Աջ կողմերնիս բլուրները իրարու կը շղթայուին։ Խճուղին հարթ է և լաւ ու մինչեւ Էրզրում կ'երկարի։ Երկանիւ, միակառք փայտէ, առանց շառաւիղներու անիւներով սայլեր, իրենց կանակը բեռներով լեցուն կը քալեն եզու մեծութիւնը ունեցող եզներու կողմէ քաշուած, մինչ սանամները կը ճչեն, կը ճռնչեն սուր կերպով, կարծէ նոր կարաւան հարթուկներու պէս։ Կիներ, ծերուկ աւելի, հին հագուստներու մէջ պահպանուած, իրենց խազման մինչեւ թաշկերնին քաշած, լեցուն ատամնակներ կամ կողովներ շալակնին, ցուպ մը ձեռքերնին, կը քալեն, կը քաշեն իրենց կեանքը, իրենց բեռը։ Գիւղացիներ, իրենց ծանրութիւնը իրենց իշուկին հետ բաժնած, երկուքն ալ բեռնաւոր, կը շոգոեն կողք կողքի դէպ ի իրենց տուններ։

Ծովեզերքէն քիչ մը շեղած ենք։ Ցոյց կուտան բարձունք մը որ Համբարձման Լեռ կը կոչուի, վրան քառակուսի փոքր մատուռով մը, և այդ օրը դաշտահանդէս կ'ըլլայ եղեր։ Անոր ստորոտն է Ազգ. գերեզմանատունը։ Քիչ մըն ալ, և ահա չորս կողմերնիս աշտարակած են բարձունքները, մօտաւորները կիտուխայ, կենսատոյգ կանանչով մը, աւելի ժպտուն, հեռաւորները, իրենց վայրի հոգնուածքին մէջ աւելի մթին, իսկ բոլորովին հեռաւորները, անձրեւային ամպերու ճնշումին տակ, մանիշակերանգ։

Կառքերը հասած են ուղիներու խիճուած մը, ինծուած՝ սրտմասանք... մը՝ որ քով քովի է ելեր և տեսակ մը սիրուն վրան կողմեր բացատաննին մէջ։ Հարթ հասասար է այդ տեղ, գետ մը որ կը լը ծ նայ ծովին հետ խառնուած, պզտիկ Տէլթա մը կը կազմէ, օձի դալարքներով, այնպէս որ աւազին դէպքնը, Չաւրին ամեր և չորցած ժամերուն կանանչը տեսակ մը ճահճային կանաչ պարզուած միապաղաղ մակերեսի մը վրայ, աշխարհագրական հսկայ քարտէսի մը տպաւորութիւնը կը թողու վրաս։

Կառքերը իրենց դիրքը կատարած են, տափակ, ծանրաշարժ և խանձ մարդոց պէս, որոնք երթալու համար արդէն գծուած ճամբայ մը կը փնտռեն, մինչ աւելի սեղմ, նոր սեպ ճամբաներէն կը խուզախեն ձիերը, ինքնագլուխ, ազատ կենդանիները, որոնք իրենց բաշերը շարժելով կը ճեղքեն մացառները և կ'ոստնուն ձորերը։ Այս ճամբան ալ այնպէս էր, և ձիերը, փշրելով լերան ճամբուն քարերը, սահելով, կայծ արձակելով իրենց պայտերուն տակէն, ցնցուելով ու թափերը կոխտելով կը բարձրանան վեր, դէպ ի վանք։ Սողոսկուն արահետներ են, գալար գալար, շրջադարձ։ Քանի բարձրանանք՝ տեսարանը այնքան անդիմադրելի կը դառնայ։ Բլուրները կը բազմապատկուին, մէջը մէջքի կարծես անհուն կարաւան մըն է որ դարերու ընթացքին մէջ երկար ճամբաներէ եկած ծովին դէմ կը կարաւանէր, մինչ գետակը, քարէ քար, սարէ սար, ձորէ ձոր կ'աղմկէ, կ'երգէ, կը շարժի իրենց ոտքերուն տակ, անշարժ, չփոխուած ազու մը պէս...։ Անոնք կարծես յաղթներ են ժամանակին հալածանքին մէջ, և իրենց գլուխը քաշած իրենց թռիչքի վերարկուին տակ, կը թողուն որ եղանակէ եղանակ, քանի մը խեղճ մարդիկ, առիւծներու գանկին վրայ քալող ճանճերու պէս, գան իրենց պարէնը շինեն, կամ աշխարհ հոտեր իրենց թափառումները մայեն։ Հիմա քաղին ժամանակն էր, և հոս հոն, մէկ երկու կիներ կը քաղէին եգիպտացորենի աւանկերը որոնք արեւէն չորցած, խարտեշուած էին ու անհանգիստ պզտիկ վրանաձեւ դէզեր կը կազմէին։

Վանքը կը տեսնուի։ Թուխ քարերէ շէնք մը ցած երկայրկ, որ անտես կը մնայ հեռուէն, եթէ փլատակուած աշտարակի մը կամ զանգակատան մը պատը չյամնաէր դեռ ամպրոպներուն։ Դուրսի դուռնէն երբ ներս կը մտնենք, ճակատը կայ սովորական և նոր մեծայարկ աղուոր մը—ընդունելութեան սրահը. ձախ կողմը դարձեալ նոր շէնք մը ուր գաղթականներ կային, իրենց հայրկական տարազով, բոպիկ, կիսամերկ ճիւղով, ալը երկու յարկի վրայ, աղջեններ կամարաւոր բացերով, տասը սենեակներ, որոնք ուխտաւորներու յատուկ են եղեր։ Այս սենեակները իրենց կառուցման ձեւովը և քարերովը բուսական տարրեր կը յայտնեն։ Իսկ ճակատը, դէպ ի աջ, կայ բուն եկեղեցին, անոր կից ալ կիսափուլ զանգակատունը։

Ներս մտնելու առաջին անգամ հարցուցի.

—Ո՞ւր է, հոս միաբան, վանահայր չը կա՞յ։

—Ոչ, պատասխանեցին։

—Է, ո՞վ կայ։

—Ժամկոչ մը...

Անհասարկ վանք մը ուր ճգնաւոր մը անգամ չկայ։

Առաջ մտանք բուն եկեղեցին, Ամենափրկչի տաճարը։ Իրիկուան մութ մը կայ հոն։ Հին, անձեփ քարերէ յօրինուած։ Տանիքը սակայն տախտակ է, բնականաբար նոր ժամանակներու մէջ աւելցուած։ Երկու մաս ունի, դաւիթը և տաճարը։ Զարմանալի երեւոյթ մը կը ներկայացնէ։ Պատերուն վրայ տեղ մը սեղ չկայ առանց պատկերի։ Սուրբեր, հայրապետներ, հրեշտակապետներ գոյնզգոյն, իրենց կենդանութեանը փոխէն միայն քիչ մը մըլուած, տարիներով իրարու նայելէ յոգնած, ձանձրացած երեւոյթ մը ունին։ Սեղան կը բարձրանանք, հոն ալ նոյն երեւոյթը, պատկեր. պատկեր....։ Մէջտեղը հազիւ կեցած է մասն, նիհար խորան մը՝ ապաքինելու մօտ ծերունիի մը պէս։ Աստուածածնի սիրուն պատկեր մը դրուած է վրան։ Որմնանկարները, իրենց ընդհանուր հանգամանքով, գոյներով, ոճովը յունական արքանկարները կը յիշեցնեն։ Վստահաբար բիւզանդական ծագում ու հնութիւն ունեցող աղօթարան մըն է այս, որ յանձնուեր է հայերուն. և անոնք ալ իրենց կարգին նկարներուն գլուխը գետեղեր են իրենց նշանակութիւնն ու իմաստները։ Սակայն սա ալ դիտելի է որ, այդ գիրերն ալ հնութեան դրոշմը ունին և խորանին ետեւի պատին նկարին վրայ կայ արձանագրութիւն մը որ կ'ըսէ թէ խորանը ծաղկազարդեցաւ Ռ Խ Թ թուականին, ի առաջնորդութեան Տ. Յակոբ արհի եպիսկոպոսին։ Շէնքը ամուր է թէեւ, բայց աշխարհի պատին ծեփերը ամբողջովին ինկած են, կամ աւելի ճեղքը, քակուած են,—քանի որ միւսները անողորմ կրցած են մնալ,— իրենց հետ անհետացնելով նաեւ նկարները. ձախ պատին մէկ մասն ալ փլած է. իսկ միւս պատկերները չորցնոր բանդործուած են զմելիներէ եւ մատներէ, իրենց անունը իբր թէ անմահացնելու վանդալականութենէն բռնուած մարդիկ, փորած, փորփրած են դանակով, իրենց անունը գրելու համար հոն...։ Եկեղեցիի դրան ճակատը կայ երկար յիշատակարան մը, ուր կ'ըսուի թէ Խօճա Ստեփաննոս Պատուելի Շէմաչէին հաստատած է այս ուխտատեղին, «ի յաւէտ հարիւր թուականին յաւիտենական երեւելին, ի կաթողիկոսութեան Հայոց Տ. Պաւղոսի ուղղափառի, և կեր Ալէքս Թագաւորի...» եւ այլն։

Այս եկեղեցիին քով կայ ուրիշ աւելի փոքր ու նեղ մատուռ մը, անզարդ պատերով։ Խորանին վրայ պատկեր մը կայ ուր կ'ըսուի թէ եկեղեցին կառուցուած է ՌՄԶԲ թուականին։ Այս մատուռին կողքին սանդուխ մը կայ որ կը տանի աւելի փոքր մատուռ մը, չորս հինգ հոգի հազիւ առնելու կարող, դարձեալ անզարդ։ Նեղ կողմնակի, և հազիւ սովորական մարդու մը համար անցանելի 10—15 աստիճան սանդուխէ մը հաք կ'ելլուի այս մատուռին վրան, որուն մէկ կողմը պատը կը բարձրանայ, մէջտեղը խոշոր պատուհանով մը։ Աւելի զանգակատուն ըլլալու է որ այժմ չկայ։ Այս փլատակներուն վրայ թուփեր են բուսեր, և անկիւնը, հեգ թուփի մը բոլոր մասները, չորցնեն մանուկներու մատներուն նման, կապուած են քուրջի կտորուանքներով։ Աւելի ռաբեւկեան աւանդութիւն մըն է։ Ուխտի կ'երթան, և իրենց հագուստէն մաս մը կը կտրեն, կը յիշատակեն հոն, կարծես ուզելով անշուշտ իրերուն կապել իրենց ներքին վէրքերուն կապը, կամ կարծես, իրենց այդ կապերով, հանգոյցներով յաւիտենապէս սեղմել ուզելին, յիշեցնել ու զէրն իրենց խնդիրքները...։ Այս տեսակ ողերսակիր թուփի մըն ալ ճամբան հանդիպեցայ, և չի կրցի մեկնել թէ ընդհանուր բուսականութեան մէջ ինչո՞ւ այդ թուփը տարօրինակ էր և ո՛չ իր քովինը, և ո՛չ քիչ մը անդինինը։ Երբ ան լուռ քուրջի կտորուանքներու ծածկ մըն էր, անմիջապէս քովինները, անոնք որոնց թեւերը միւսին անցած են, հատ մը անգամ չունեն...։

Կը կարծեմ թէ եկեղեցիներէն դուրս միւս շէնքերն է որ շինած է Խօճա Ստեփաննոս՝ որու անունով վանքն ալ կոչուած է Ս. Ստեփաննոսի վանք։ Այս, շատ նշանաւոր ու մեծահռչակուած Հայ մըն է եղեր, որ ապրեր է կ'ըսեն առկէց 2—300 տարի առաջ, և ազգին թողած է վանքին շրջակայ անհուն տարածութեամբ գետիններ, նաեւ քաղաքին մէջ հողեր ու կալուածներ, որոնք Տրապիզոնի Հայութեան հիմքը կազմած են, քանի որ այսօր շահագործելով տարեկան 6—700 ոսկի եկամուտ կը բերեն, և եթէ քաղաքը առաւել զարգանայ, բլուրներով ու լեռներով ձգուած հողերը ոսկի կրնան արժել։ Այս բարերարին գերեզմանը առաջ եկեղեցիին մէկ ուրիշ կողմն է եղեր, բայց 1872ին փորեր են և ոսկորները թաղեր են առաճաին դրանը քանի մը քայլ դիմացը, տապանաքարով մը վրան։ Խօճա Ստեփաննոս, հին ազնիւ յայնամած բարերարներէն է։ Վանքին մօտ կան երկու աղբիւրներ, Կաթնաղբիւր և Լուսաղբիւր, զորս դարձեալ ինք շինած է եղեր։ Կաթնաղբիւրին փոքր արձանագրութիւն մը վրան ՌՃՀ թուականը տեսայ։

Այս հնաքննական հնութեան տառեց գաղտնիքը կարենալ լուծելու, իմ քանի մը վայրկեանի արագ գիտական զննութենէ հեռու նկատողութիւններուս հետ, մեկնեցանք վանքէն։

Այս անգամ, ես և մէկ ընկերս, մեր ձիերը արձակեցինք լեռներու ճամբան, դարվեր ու դարվար, կարմրած թուփերու քսուելով ու ճանկռտուելով, դարվերանք մարգեր դափելով, գացինք, իջանք՝ այս վայրի առայութիւններուն պառալով մեր անդաղն ձայնին բոլոր թափովը ինչ երգ որ գիտէինք, ի՛նչ գոչ որ կրնայինք ուղղել այս հրաշալի բնութեան ծոցին մէջ...։

Յակոբ Տէր-Յակոբեան

×

Սամսոնէն և Տրապիզոնէն ութը նոր պատգամաւորներ մասն չըգինան։ Սեբաստիոյ Առաջնորդ Թորգոմ Ծ. Վրդ. Գուշակեան, Տրապիզոնի Առաջնորդ Եմմանուէլ Վրդ. Գոլեան, Սամսոնի Առաջնորդ Սահակ Վրդ. Օտապաշեան, Երզնկայի Առաջնորդ Երուանդ Վրդ. Բէրաահեան որ Քէմախի ձայնն ալ ունի, Բաբերդի Առաջնորդ Գորգեւ Վրդ., Պատրոս քհ. Ֆափեան որ Ակնայ և Արաբկիրի երկու ձայները կը ներկայացնէ, Մամբրէ քհ. Ֆափրեան Ամասիայէն, և Տէր Մանուկ Սիմոնեան Բաբերդէն։ Այսպէս հիմա մեր Ֆըիմի շոգենաւին մէջ կան 26 եկեղեցական և աշխարհական պատգամաւոր 35 ձայնով, որոնց սակայն 28ը միայն պաշտօնաթուղթ ունին։ Այս բոլորին ալ ընտրելի են Իզմիրլեան և Դուրեան, անոնց վրայ կեդրոնացած է անպայման ներկայ ընտրութեան ամենատուար մեծամասնութիւնը թէ՛ Տաճկահայ և թէ Ռուսահայ։

ՆՈՅՆ

Թղթատարի յապաղման պատճառաւ Բ. նամակը պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով։ Ծ. ԽՄԲ.

ՀԵՐՈՍԸ

Նուէր Վարդանեն (*)

Առաջին անգամ Ամերիկա Ուսթր քաղաքին մէջ ճանչցայ զինքը, իբրեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամենէն ազդու ու անձնուէր հերոսը, Կ., որուն վերաբին հանդիպելու բախտաւորութիւնը ունեցայ, այսօր, պատահաբար, 4 տարի յետոյ։ Շատ սրտաշարժ հանդիպումն էր որ ունեցանք։ Արդէն իր գործունէութեան մասին բաւական գաղափար մը առուած էր առաջուց, նամակներու ու պատահական անցորդներու միջոցով։ Բայց այս անգամ նոյն ինքն Հերոսն էր որ սրտառուչ կը համբուրէր, կը դգուէր, հարցումներու տարափին տակ խեղդելով զինք, որոնց սիրայօժար կը պատասխանէր ան, միշտ վեհանձն, միշտ անկեղծ։ Մտմտուր խուսափելու շեշտ մը ունէր ան իր խօսքերուն մէջ, երբ ամէն անգամ խօսակցութիւնը կը դարձնէի իր քաջագործութեանց վրայ։ Եւ սակայն, Ազգին ցաւերուն խայթը կատարած իր գործերուն համառօտ պատմութիւնը ըրաւ անկեղծ ինծի, որոնք իրեն համար ոչ այլ ինչ էին, եթէ ոչ սոսկ պարտականութիւն մը, որմէ առաջ ժպիտը կը փըլփըլար իր հայրենասէրի աչքերուն մէջ։

Սասունի հերոսական և օրհասային կռիւներու թուականներուն էր, 1904ին, Հայաստանը հայութեամբ դժոխային անլուր տանջանքներուն տակ կը հեծէր, սովը, բռնութը, կոտորածներ, քրդական ու թրքական հարստահարութիւններն ու կեղեքումները ծայրայեղ դրութեան մը յանգեցուցած էին Հայութիւնը, ամէն կողմ ուեր, ամէն կողմ սուր-արծութիւն, Հայ աղջիկներ՝ փրկելու համար իրենց պատիւը՝ ապառաժներէ վար կը գլորէին իրենց զիրենք. և կամ՝ երկաթէ ամեհի ճիրաններու ճիրաններուն տակ՝ ի նանիր գութ ու ողորմութիւն կը հայցէին, Հայ սեպուհները կը քանդուէին, մէկ կողմէ պանդխտութեամբ, միւս կողմէ նահատակուելով։ Եւ Հայ ֆէտային, Հայութեան այդ փառքը, Սասնոյ Ֆրանքոզ Քար, Կէլիէկիւզան և այլ սարալանջներուն վրայ թառած, վրէժը սրտին, կնճիռը ճակատին, մռայլ ու մթագնած դէմքով, ռազմական շեփորները դղրդալով տաք տաք ու առաջ արագ կապարի ու ռումբի տարափներ կը տեղար վար, քրդական ու թրքական բարբարոս խուժանին վրայ։ Հաւատքը տարածուած էր ամէն կողմ, և ամէն ժամ ու օր, նոր նոր աշիրէթներ օգնութիւն կը փութային յարձակողներու բանակին, անոնք՝ անհատ ու դժոխային հարայ հրոցով ու յաշցներով՝ գրոհ կուտային դէպ Ազատութեան սրբահար ու անձնուէր ֆէտայիները։

Դարերու տարկութեան ու գերութեան երկունքէն ծնած առաջ այդ քաջերը, որոնց ամբողջ բողոքն ու պահանջը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ իրենց մարդկային իրաւունց տէր դառնալու տարրական իրաւունքը, որոնք, սակայն, հարիւրաւոր տարիներ համբերատար ոգւով տարած ու կրած էին ամէն ինչ, այլեւս չի կրնալով տոկալ, ստիպուած էին զէնքի դիմել...։

Ու Հրայր, Գէորգ Չաւուշ, և պանծալի ու պաշտելի Անդրանիկ և այլ բազմաթիւ քաջեր, որոնց առաջին երկուքը երկար ու տաժանելի կռիւներէ յետոյ հայրենեաց սիրոյն ու դատին համար ինկան, կատաղօրէն կը պատասխանէին թշնամիներուն, միշտ ռազմական երգը թեթեւացնելով շրթներուն վրայ.

Կռւոյ անդաստան, անգոտար կռւ'ի,
Փառք Դաշնակցութեան, ասոր է գնդակ...

Ու Հայութեան սրտերը, Ամերիկայէն Կովկաս, Պարսկաստան ու Եգիպտոս, և Տաճկաստանի Աշխարհը համօրէն, անհամբեր ու հեւալով, աչքերնին դէպ այդ Արծիւները յառած, յաղթութեան արշալոյսներուն ձայնաւորութիւններուն կ'սպասէին... Սակայն, աւա՜ղ, ո՛չ մէկ լոյս ու յոյս, ո՛չ մէկ արշալոյս, ո՛չ մէկ... Ու Հայ Աշխարհը կրկին հագաւ իր սեւ պատանքը, կրկին մթագնեցան հորիզոնները, ու գեղանին Արածանին, իր մեղմիկ ու հեզիկ կարկաչին մէջ սեղմած շատ շատ մանկամարդ քոյրեր, մայրեր ու մանուկներ, պատգոյցը զանոնք աշխարհէ աշխարհ, երկրէ երկիր... ո՜հ, այդ օրերուն վերյուշումը։

Խոժոռեցաւ Արարատ ու Մասիսը, Հայ տառապանքին դարերու այդ երկու վկաները, ու իրենց կատարներէն սկսան վրէժի սառ սուլոցներ արձակել և արտասուել, և արեւմտաց, և հիւսիս, և հարաւ։ Կովկասն և Խաչիւաս աշխարհի տառաքիր Հայութիւնը, կորիւնը կորսնցնող առիւծի մը նման, սկսաւ անհողէն մռնչել... ու Հայ աշուղը սկսաւ արամօրէն իր լարերը մատնահարել ու երգել ցաւագին։

Հայաստանէս մէջ անցքերի վկայ
Սկիզբեն մինչեւ ցայժմ, ինչըսմ, ինձ ասա'
Միթէ միշտ էսպէ՞ս կու մնայ Հայաստան,
Փշալեց անապատ, երբեմն բուրաստան։

Արցունքի օրեր էին այդ օրերը։

* *

Բարեկամս Կ., որուն հետ մէկ յարկի տակ կը գործէինք, շատ ազդուած էր այս երեւոյթներէն, ու անոր երիտասարդ սիրտը ու հոգին շարունակ սեղմուած ու պրկուած էր, կ'ապրէր կեանք մը որ իրմէ դուրս էր, ժպիտը ցամքած էր անոր շրթներէն, քիչ կը խօսէր, և երբ առանձին թողլով իմ գործիս վրայ կ'երթայ, կը լսէի անոր երգելը ու «մ՛ելը»։ Անմա՛հն Սերոբ-Աղբիւրի յիշատակին ձօնուած առաղն էր որ անդադար կը կրկնէր ու կը կրկնէր ան, արցունքի հեղեղներ քամելով իր աչքերէն.

Մայրեր քոյրեր գեռ կը սանին,
Պատիւ անեցողը Թող գայ

Երկար չի տեւեց իր այս ընթացքը, և օր մըն ալ, ընկերներով, կայարան կ'առաջնորդէինք զինք, մեր վերջին համբոյրները զետեղելով ճակտին վրայ։ Նախ Պոլիս կ'երթայ, ուրտեղ տարիէն աւելի մնալէ և զինուորի մը պէտք եղած ռազմական պաշարը առնալէ ետք, կը մեկնի Կովկաս, ուր նոր սկսած էին Հայ-Թաթար կռիւները։ Կազմակերպութեան կողմէ որոշուած էր որ երկիր երթայ, բայց ինք յամառած է, քանի որ Կովկաս աւելի պէտք ունէր այդ օրերուն օգնութեան։ Հասնելով հոն, կը ղրկուի Շուշի, ուր տեղի ունեցաւ Հայ-Թաթար կռիւներուն ամենակատաղին։

Կռիւներու այս պատմութիւնը Թուրքիոյ Հայերուն շատ քիչերուն ծանօթ է, քանի որ Նախկին Րէժիմը կ'արգիլէր այս կարգի լուրերուն իր սահմաններէն ներս մուտքը։

Թուրք-Ռուս կառավարութեան դրդումովը առաջ եկող այս կռիւները, որ մէկ տարիէն աւելի տեւեց, Հայութեան ճակատին դարերէ ի վեր դրոշմուած «աշխար» անուանարկիչ բառն էր որ ջնջեց յաւիտենապէս. և հինգ դար առաջ մղուած Մամիկոնեան փառաւոր պատմութիւններուն վրայ նոր էջ մը աւելցուց։

Ուրիշներու թողլով փառայեղ այս կռիւներուն մանրամասն նկարագրականը ընել, մենք անցնինք մեր Հերոսին կեանքին ու գործին։

Կռիւի առաջին նշանը 1905ին Պաքուն տուաւ։ Հայերը յանկարծակիի եկած երեք օրի չափ սպառեցին, կարծելով թէ այդպիսով պիտի վերջ գտնէր Թաթարներու այդ յիմար քայլը և խաղաղութեամբ վերջանար։ Շատ մը Հայեր կոտորեցան, և տեղւոյն երեւելիներէն միլիոնատէր Աղամեան, պաշարուած իր տանը մէջ, մինչեւ վերջին շունչը կռուելով՝ ինկաւ, վերջապէս, բոցերով շրջապատուած իր տան հետ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, տեսնելով Թաթարները՝ քօղարկուած իրենց կողմէ ցոյց տրուած լռութենէն՝ Ն.ի Հրամանատարութեան յանձնեց 300է աւելի ռազմիկներ, որոնք մէկ յարձակումով ի փախուստ մատնեցին Թաթարները։ Եւ սակայն քիչ յետոյ, կռիւները սկսան բռնկիլ ամէն կողմ, և մասնաւորապէս այն կեդրոններ՝ որոնց մէջ Թաթարներու թիւերկներն էր ու աւելի Հին ու Նոր Նախիջեւան, Գանձակ, Երեւան, ամբողջ Ղարաբաղի շրջանը, Շուշի ևն, սկսան Թաթարավայրը ըլլալ այն մեծ դաշտին, որը տասը հազարէ աւելի Թաթարներու և հազարէ աւելի Հայերու կեանքին և ինչքին կորուստին պատճառ դարձաւ։

Հայ մարտիկները, գրաւելով ու գոցելով Ասկերանի համբաւաւոր կիրճը՝ ամբողջ Ղարաբաղը և Շուշին կը գոցէին դուրսէն օգնութեան փութացող Թաթարներու առջեւը և ամէն անգամ անհաջին զոհեր խլելով Թաթարներէն ետ կը մղէին

(*) Հայ-Թաթար կռիւներու առթիւ Ղարաբաղի շրջանին ընդհանուր հրամանատար։

ԹԵՐԹՕՆ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ„Ի — ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(73)

ԲԱՆՏԷ ԲԱՆՏ

ԻԳ.

Մորաչի կիներու բանտին մէջ խորտանցում մը կը տիրէր. Ֆաթմա տուտան, սրբամարդի ճիչ մը ձգած, խուցէ խուց կը վազէր, «օգնութի՜ւն, օգնութի՜ւն», կանչելով։ Բոլոր բանտարկեալները շուարումի մէջ, կը վազվզէին, փափսալով իրարու. «Մարեցա՜ւ, մարեցա՜ւ, խե՜ղճ կին»։ Բանտէն բնակչութիւնը խանուեցաւ Երիտասարդին կնոջ խուցէն շեմքը, ներսէն կը լսուէր միայն երախայի մը լալագին հեծեծանքը։ Ներս մտաւ բանտապանուհին, մօտեցաւ, ձեռքէն բռնեց երախային, որ մոլորած գտնուելկի մը պէս իր մայրը կը փնտռէր։ մայրը՝ որ գետին տարածուած էր, անշունչ, անշարժ դիակ մը։ Նուաղած է։

Ինչո՞ւ այս նուաղումը։ Կէս ժամ առաջ կանչուած էր հարցաքննութեան, կառավարիչ Սալիհ բաշային ներկայութեան, և հակառակ իր մերժումին ու ընդդիմութեան, ճնշումի ներքեւ հարցաքննութիւնը սկսուած էր. բայց հազիւ թէ իրեն ուղղուած էին մէկ երկու հարցումներ, գլխի պտոյտ մը զգացած էր. հարցաքննիչը առանց նշմարելու էնոր ներքին յուզումները, փորձած էր առաջ տանիլ հարցաքննութիւնը։ Ի վերջոյ, կինը, ջիղերու գերագրգիռ դրութեան մը մէջ ինքզինք կորսնցուցած, յանդգնութեան ճիչ մը փրցուցած էր ու սարսափ ձգած բոլոր ներկաներուն վրայ, հարցաքննիչ դատաւորին երեսն ի վեր պոռալով. «Դուք հրէշնե՞ր էք, ի՞նչ էք, չէ՞ք տեսներ վիճակս, ինչ կ'ուզէք ինէ անմեղ կնոջմէ մը, որ երկունքի ճգնաժամին մէջ կը գտնուի։» Ասոր վրայ, հարցաքննիչ դատաւորը փութացած էր Սալիհ բաշային դիմել և պաշտօնական եղելութիւնը։ Սալիհ՝ հրամայած էր անմիջապէս կինը վերադարձնել իր բանտը։

Ահա՛ այս ցնցումներէն, հոգեկան յուզումներէ անցնելէ ե՛տքն է որ, բանտէն վերադարձին, նուաղած ինկած էր խուցին մէջ, իր երախային աչքին առջեւ։ Նախնական դարմանները չօգնեցան. սախ կարեցին նուաղած կնոջ ռնգունքը դրին, քացախ քաշել տուին, բանի բացին իրարու կպած ակռաները, մէկ երկու կաթիլ ջուր խմցուցին, բայց սթափումի ո՛չ և է նշան ցոյց չէ՛ր տար. զօ՛ւր էր ամէն դարման։ Բժիշկը զուա հասաւ, քաղաքապետութեան բժիշկը, Գէորգ Էֆէնտի Կիւլիւզեան, բարի, անձնուէր ու ձեռնհաս իր պաշտօնին մէջ, բողոքական ընտիր ու ազնիւ Հայ մը, որ հիւանդներուն հայրիկը կը կոչուէր։

Վերջապէս սթափեցաւ կինը, բիբերը խոշորցուց ու նայեցաւ բոլորտիքը. փոքրիկը, քովէն չէր զատուած, գլխիկը զետեղած էր մօր թեւին տակ. բժիշկը մեղմօրէն բանալով գլխէն. «Աղջիկս, ելի՛ր նայէ, ես եմ, Հա՛յ եմ, մի՛ վախնար։» Կինը ներս առաւ։ Բժիշկը, մ՛լ պաշտօնով, դուրս ելաւ, պատուիրելով Ֆաթմա տուտային զգուշութեամբ վարուիլ անոր հետ, որովհետեւ, կ'ըսէր, ամենափափուկ վայրկեաններու մէջ կը գտնուի. փոքրիկ յուզում մը ցնցում մը, կրնայ ծանր վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ։

Բժիշկը դուրս ելաւ, խեղճ կնոջ երկունքի ցաւերը սկսան։ Դարձեալ խորտանցում։ Այս անգամ բանտը կանչուեցան երկու Թրքուհիներ, քաղաքապետութեան մանկաբարձ դայեակները, երկու պառաւներ՝ իրենց արհեստին մէջ ծերացած։ Ֆաթմա տուտան ընկերակցութեամբ ներս մտան, տառապող կնոջ խուցը։ Դուռը կղպեցին, որպէս զի դրսէն բանտարկեալ մը չմտնէր. մանկաբարձներէն մէկը, զննութիւնը կատարելէ ետքը, խորհրդաւոր ակնարկներով հասկցուց քովիններուն թէ՝ կնոջ վիճակը վտանգաւոր էր. միւսը մօտեցաւ, նայեցաւ, զննեց ու հեռացաւ։ Խեղճ կինը կը չարչարուէր ցաւերուն մէջ ու սրտակեղեք ձայնով մը կը ոռնար, ընդհատ ու խեղդուկ հեծկլտուքներով։ Մանկաբարձները տարակարծիք էին. առաջինը կը պնդէր թէ երախան իր մօր արգանդին մէջ մեռած էր, միւսը՝ մեռած չէ կ'ըսէր, այլ մարած, շնչարգել եղած. մինչ անոնցմէ երկուքին խօսկառութքները կը սաստկանային։ Երկու մանկաբարձները չէին դադրեցներ սակայն շփումները, որոնց ազդեցութեան տակ՝ ցաւերը քիչ մը կը քնանային, .բայց չա՛տ կարճատեւ միջոց մը. խիթը կը վերսկսէր յետոյ կրկնապատիկ կատաղութեամբ։

Նոյն միջոցին դրսէն շշուկ մը։—Հաճի Նուրին էֆէնտին եկած էր, Ֆաթմա տուտան կը կանչէր։ Դուրս ելաւ բանտապետուհին, դուրսի դուռը գնաց. Հաճի Նուրին

ղանմնք: Հին ու Նոր Նախիջեւան հայկական աբինը սկսաւ հոսիլ:

Գանձակի ու Երեւանի Թաթարները, կրկին ու կրկին պարտուելով՝ ճերմակ դրօշակ կը պարզէին, յուսկ յետոյ վերստին սկսելու համար արիւնահեղ ու աննպատակ այդ կռիւները: Շուշին, սակայն, Հայ մելիքներու հինաւուրց այդ քաղաքը, մարտին մէջ առաջին պատկը եղաւ Թշնամիին ձեռքէն, և հո՛ն էր որ մեր Հերոսը հասաւ իր փառքի ու պատուի կատարներուն, անխախտ տիրանալով բոլոր բնակիչներուն, ամէն սեռէ ու հասակէ, սիրոյն գուրգուրանքին ու գըգուանքին, ուր իր ներկայութեան սիրտ ու խրախոյս կ'առնէր մարդ ընդ մարդ վտանգաւոր մարտիկը, ուր երիտասարդին կողքին, իր փէշերը ժողուելով, Հայ հարսն ու աղջիկը կը մարտնչէին, Հայ մանուկը ուտելիք ու փամփուշտ կը հասցնէր կռուողներուն, Կարմիր Խաչի ընկերութեան անդամուհիները վիրաւորները կը դարմանէին, ծերունի մայրերը կերակուր կը պատրաստէին, և այսպէս, ամբողջ քաղաքը վերածուած էր պատերազմական դաշտի մը, միանգամայն ու միահամուռ, ամբողջ 12 օր քաջարար կուրծք տալով Թշնամիին, դուրս եկաւ յաղթական:

Աւարտելով Հայաթաթար կռիւները, մեր Հերոսը այս անգամ կը դառնայ դէպ ի Հայաստան, ուր սակաւին գոյգութիւնները կանգուն կը մնային, ուր սակաւին բռնակալութիւնը իր ճիրաններուն մէջ կը սեղմէր ու կը մեռցնէր Հայութիւնը, ուր սակաւին վասալութիւնը կ'արտասուէր, ուր ազգային փրկութեան պահապաններն ու կռթողները պէտք կանգնեցնէին, և մնալով հոն մէկուկէս տարի, կը մասնակցէր փոփոխական ու կասուի ամէն գործառնութիւններուն:

* *

Աղնի՛ւ երիտասարդ, հիմա որ այլեւս դադրած է Հայութեան հալածանքը, հիմա որ այլեւս Հայութիւնը պէտք իր ճակտին քրտինքին արդիւնքը վայելէ ապահով, հիմա՛ որ այլեւս Հայ մայրերը իրենց կուրծքերուն կը սեղմեն իրենց զաւակները, հիմա՛ որ այլեւս խաղաղօրէն կը ննջեն ու կը հանգչին նահատակ հերոսները իրենց գերեզմաններուն մէջ, հիմա՛ որ այլեւս ցամքեցաւ Հայութեան արցունքը, հիմա որ այլեւս քու ծնողդ ալ քեզ կ'սպասէ, հի՛մա, ո՛վ Հերոս, դարձիր քու ծննդավայրդ, դարձիր քու սիրելիներուդ, դարձիր քու վաթանդ՝ Հայաստան և հոն անձնուէրի ու հայրենասէրի փառքդ պսակեցուր...

Փա՛ռք քեզ:

ՎԱՐԴԱՆ ՉԱՓԱՐԵԱՆ

ԱՆՑՈՐԴԻ ԽՈՀԵՐ

ԴԷՊԻ Կ. ՊՈԼԻՍ

V

Հիացմունքով են խօսում Բուլղարիայի Հայերը այս երկրի ժողովրդի ազնւութեան, երախտագիտութեան, պարզ, յստակ բնաւորութեան և ռուսական կառավի մասին: Այսքան տարիների ընթացքում չէր և ո՛չ մի դէպք, երբ Բուլղարը խէթ աչքով նայէր օտարականների յաջողութեանը, երբ հասարակական կարծիքը պահանջէր բացառիկ սահմանումներ Բուլղարիա ապաստանած օտարների դէմ: Փողոցներով անցնելիս հայրենակիցներն ինձ ցոյց էին տալիս մեծամեծ հրէական վաճառատուններ, և հաւատացնում էին, որ մօլորաքաղաքի առևտրի խոշոր բաժինը հրէաների ձեռքին է: Սակայն չեն նաև Հայ խանութները, Հայ արհեստանները, սեղանաւորները:

Հողից դեռ նոր բարձրացող այս փոքրիկ քաղաքում օտարականների թիւը աչքի է ընկնում, բայց Բուլղարի փոյթը չէ, նա խէթ չի նայում օտարականների յաջողութեանը:

Մասնաւոր համակրութեան առարկայ են Հայերը: Այդ համակրութեան մէջ անկասկած խոշոր տեղ է բռնում Մակեդոնիայի և Թիւրքաց Հայաստանի բախտակից վիճակը մի կողմից և Հայ ժողովրդի ողբերգական կացութիւնը միւս կողմից: Ինձ հաւատացրին, որ Մակեդոնիայից Հայաստանի խորքերն աքսորուած Բուլղարներն եւ իրենց վերադարձին քիչ չեն օժանդակել երկու ժողովուրդների փոխադարձ համակրութեան—պատմելով, թէ իրենց աքսորավայրերում ինչ սրտագին ընդունելութիւն են գտել Հայերից ամէն տեղ: Աւելացնեմ սակայն, որ Հայերն էլ իրենց չատ լաւ են պահել Բուլղարիայում և համարեա ոչնչով առիթ չեն տուել սրտնեղելու:

Բուլղարիայում մարդ ինքն իրեն զգում է ինչպէս եւրոպական ամենաազատ երկրում:

Ազատութեան այս լայն ըմբռնումը, որին հասել է այս փոքրիկ, երիտասարդ ժողովուրդը, խորը ազդեցութիւն է: Այն ժամանակ՝ երբ մեծ ազգեր իջնում են մինչև փոքրիկ, փիլիսոփայօրէն թոյլ ժողովուրդների անմիտ, անմարդասէր ու սառնասրտութիւն հալածանքը, երբ Գերմանիայի պէս մի պետութիւն պատրաստ է իր պաշտպանց կրունկների տակ փշրել մի բուռն Լեհերի ազգերը, էլ չեմ խօսում Ռուսաստանի օտարականների մասին, այնտեղ, Բալկանների ծոցում, դեռ երէկ միայն ազատուած՝ Թուով աննշան մի ժողովուրդ կարողացել է վեր բարձրանալ ազգային, ցեղական, կրօնական նոյն իսկ պետական նախապաշարմունքներից և ապաւինում իր կենսական կարգին, իր սահմանադրութեան կարգութեանը, հանդարտ նայում է ապագային: Ազատութեան այս լայն, այս խորունկ ըմբռնումն է պատճառ, որ Բուլղարիան դարձել է մի հաւատարիմ, մի անզուգական հայրենիք այստեղ ապաստանած Հայի, կարծում եմ նաև ուրիշ ցեղերի համար: Հայ զինուորը Բուլղար բանակում զգում է իրեն հայրենի դրօշակի տակ. Հայ մարդն այս երկրում՝ իր հայրենի տանը:

Աղնի՛ւ Բուլղարիա...

* *

Վառնա եմ:

Բուլղարական գնացքը սրընթաց չէ, և մի ամբողջ գիշեր է հարկաւոր Սոֆիայից Վառնա ընկնելու համար:

Երեկոյեան ժամի 6ին յանկարծ մի նաւ մեկնում է Պոլիս: Ճամբորդներիս յոյսը այս դժբախտ նաւն է, ուրիշը չը կայ: Մի հին ու աղտոտ նաւ, որ աւելի ապրանքներ փոխադրելու համար է, քան ճամբորդներ: Փոթորիկներով հարուած ու ծոված և այսպիսի նաւ... Հնար չը կայ: Համակերպւում ենք:

Ճամբորդները քիչ չեն, բայց աւելի շատ են ոչխարները, որոնց հօտերով Պոլիս են փոխադրւում: Ողջ տախտակամածը և ներքին յարկերը բռնուած են ոչխարներով: Փոքրիկ մասնք է մնացել առաջին կարգ ընկնելու համար, մի փոքր էլ ազատ տեղ կայ նաւի յետին մասի տախտակամածի վրայ, ուր իրար խառնուած՝ փռւել են յատակին բազմաթիւ Թիւրք և Յոյն ընտանիքներ, որոնք Պոլիս են գնում:

Ու նաւի մի կողմում ոչխարների հօտն է, որ անվերջ գնում է դէպի սպանդանոց, միւս կողմում այս սև ամբոխը, որ բաց երկնքի տակ պառկել է ծովի երեսին ու գնում է, ինքն էլ չիմանալով ո՞ւր և ինչու համար:

Ինձ հաւատացրին, որ երեսուն տարուց ի վեր սկսուած Մահմեդականների գաղթը սակաւին չդադարել է Բուլղարիայից՝ Թիւրքիա, և որ այս Թիւրքերը նոյնպէս անդարձ կերպով գնում են Իսլամ երկրում ապաստանելու:

Կանայք կոլոլուած իրենց մուգ ծածկոյթների մէջ՝ կազմում են մի մի անորոշ զանգուած. ամանց կրծքին կպած է մի փոքրիկ երեխայ, որ անհանգիստ է ծովից ու նւում է, կամ ճչում խնդալոյս: Տղամարդիկ՝ արեւելեան յատուկ անշարժ, հանդարտ դէմքով ծալապատիկ նստած են կանանց չուրջը, կամ կանգնած նայում են դէպի հեռուն, դէպի բաց ծովը: Չեն խօսում, խորհրդածութիւն իր խոհերն ունի. իսկ արեւելցին դանդաղօրէն և երկար, երկար մտածել գիտէ: Ծովի վրայ, անակնկալներով հարուստ մի ապագայի հանդէպ այս խեղճ ճամբորդները մի մի փիլիսոփայ դարձած՝ ընկղմուած են մտածմունքների մէջ:

Խօսում են և յոյս ունեն, որ իսլամ երկրում բախտը նրանց աւելի կը ժպտայ, և չարքաշ կեանքի բեռը մի փոքր կը թեթեւանայ:

Վշտի հաւասար մի թախիծ է ծանրանում սրտիս այս խեղճ, այս խաւար ամբոխի ապաանդականութեան հանդէպ: Դարեր առաջ նա իր հօրդաներով շարժուեց Ասիայից և հեղեղի պէս անցաւ Փոքր Ասիայի և առաջաւոր Եւրոպայի վրայով, աւերեց, փշրեց ու հողին հաւասարեցրեց այնքան քաղաքակրթութիւններ, այնքան ժողովուրդներ:

Աւերեց ու նստեց և նրան թւում էր, թէ գտաւ կատարեալ երջանկութիւնը, թէև դարձեալ չոր հաց էր կրծում, և չարունակում էր իր ընտիր զաւակներին ուղարկել մորթուելու իր տէրերի համար: Ու դարեր յետոյ այժմ դարձեալ թափառում է, յետ է գնում նոյն ճամբով, որով եկել էր մինչև այն դժբախտ չոր հացի կտորը և մի բուռն հող փնտռելու համար, որ չը գիտեն ո՞ւր գտնել: Ու թափառում է երկիր երկիր, ու չը գիտէ, որ ամեն տեղ ճակատագիր սև է լինելու, որ պետութիւնը քրիստոնեայ թէ իսլամ, միևնոյնն է, պէտք քամէ իր կենսական հիւթերը, քանի աշխատանքը այս աշխարհի խորթ զաւակն է, կծծուած ու արիւնլուայ:

Կամաց կամաց ներս են իջնում առաջին կարգի ճամբորդները, տախտակամածը թողնելով ոչխարներին և այս մեծ ամբոխին, և հանդարտ լուծւում է վրայ համեստ խաւարի հետ: Աստղերը պլպլում են անհանգիստ ծովի վրայ և աշնանային առաջին ցուրտ հովը փչում է, սրթսրթացնում է, իրար աղմ մ տախտակամածի վրայ կծկւած մարմինները և նաւը անքում է ցաւագինօրէն՝ փշուող ալիքների մէջ: Երկու երիտասարդ յոյն բանուորներ կողք կողքի ազմած՝ մի անօթինակ երգ են մըռմռում. չեմ հասկանում, բայց զգում եմ, որ դա մի յուզիչ, մի խեղդող հեկեկոց է, մէկն այն երգերից, որ տառապող ժողովուրդները գիտեն յօրինել, անարեւատ ու բիրտ, որի հնչիւնների մէջ լացող, անքացող մարդը, դժոխօրէն ու հոլանի փըռում է երկնքի առաջ իր թշուառ, իր արիւնոտ սիրտը, առանց աղերսելու, առանց օգնութիւն հայցելու:

Գաղթական թիւրք կնոջ և ծածկոյթի տակ նուում է մի երեխայ, միակերպ ու ցաւոտ, ու մայրը օրօրում է նրան ծնկների վրայ, չչնչւում է ինչ որ խօսքեր, գուրգուրում է, չոյում, հանգստացնելու համար, ի զուր. լայնարձակ ու խաւար ծովի վրայ մերթ հնչւում է մանուկի ձայնը, մերթ խեղդւում ալիքների մռնչոցի և հողմերի կականի տակ: Ալիքները բարձրանում ն, նաւը տարուբերւում է հարբած հսկայի պէս, անքում է, հեւում. և ամբոխը այժմ խոպաղ ծեփւում է յատակին, ու լուծւում տախտակների հետ, ոչխարների հօտը երերումների ռիթմով գրոհ է տալիս աջ ու ձախ ու սմբակներով համատարած դղրդիւն հանում քնողների գլխին, իսկ թիւրք մանուկը նւում է, նւում...

—Արաքս, հաս արի.

Գաղթող ամբոխի մէջ մի հայ ընտանիք կայ. երիտասարդ ծնողներ, Հայաստանի խուլ, դժբախտ անկիւններից տասը տարի առաջ արիւնոտ խաւարայի օրերին օտար երկիր ապաստանած, և այժմ վերադառնում է հայրենիք չորս երեխաներով: որոնք ամենքն էլ օտարութեան մէջ են ծնել:

Արաքսը մի գողտրիկ, գանգրահեր աղջիկ, հայի իմացական, խորունկ աչքերով, որ նայում է խաւարին, լսում է հողմերի ձայնը, անհանգիստ է այս անհաւնութեան մէջ, որ ճնշում է նրա փոքրիկ հոգին, և քնել չի ուզում: Որպէս մի յետին մխիթարութիւն, մի գունատ երազի պէս սփոփանք, ծնողները զաւակներին մկրտել են հայրենի յիշատակների անուններով, և գոհ են եղել, որ գոնէ կարող են զաւակներին կանչելով հայրենի վերյուշեր զարթեցնել: «Արաքսը» Բուլղարիայի երկնքի տակ են երկնել ու երազել և այժմ յետ են տանում դէպի աւեր հայրենիք:

Մի նշանակալից զուգադիպութեամբ, որ զուրկ չէ արտաքինից, միասին են յետ գնում հայն ու թիւրքը, և նա՝ որ անմտօրէն աւերեց այնքան քաղաքակրթութիւններ, այնքան ժողովուրդներ, առանց կարողանալու ստեղծել և ստեղծուել, և նա՝ որ աւերուեց, մորթուեց, հրդեհի մատնւեց ու սրբագած եղաւ մխիթարի միջից խոյս տալ, բայց տարաւ իր հետ իր «Արաքսը», գուրգուրեց իր ծոցում, իր կրծքի տակ, լացեց նրա ալիքների մէջ, հեկեկաց նրա շշունջների, նրա լացող ալիքների հետ և այժմ հետ է տանում հայրենի հրդեհը մարելու, հայրենի աւեր դաշտերը ոռոգելու:

Ու թող հետ գնան միասին հայն ու թիւրքը, և երանի թէ չուշանալ հասկանան, թէ երկուսն էլ զոհ են մի անիրաւ թիւրիմացութեան, որ խուլ մխսում է ցեղերի և կրօնների կրծքի տակ և որից այնպէս հեշտութեամբ և վարպետօրէն օգտւում են աշխարհի հզօրները:

(Գործ) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՎԱՆԱՅ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Վան, 14 Նոյմ. 1908

Ամսոյս 8ին քաղաքս հասաւ Սելանիկի Գոմիթէի անդամ հաղորդապետ Վէհպի պէյ, շատ փառաւոր ընդունելութիւն գտաւ ժողովուրդէն, որոնք փութացած էին ընդառաջ ելնել խումբերով բազմութեամբ, մէկ ժամէ աւելի հեռու տեղ մը Արտամէտի ճամբու վրայ, չուկան գրեթէ ամբողջովին փակուած էր, գոյնզգոյն դրօշներ կը ծածանէին օդի մէջ, որոնք կը ներկայացնէին զատ զատ արհեստակցութիւնները, դրօշներու վրայ գծուած իւրաքանչիւր արհեստի գործիքներու պատկերը: Համենելով իրեն համար պատրաստուած վրանի մը առաջ խօսեցաւ հաւաքուած ժողովրդեան յուզեալ շեշտերով, «Հայրենիքը տեսայ, ըսաւ, աւերակ դարձած բռնապետական վարչութեան մը երեսէն, հիմա չկայ այլ եւ այդ վարչութիւն, թող յաւէտ անիծեալ ըլլայ այն. մենք խլած ենք անկէ մեր ազատութիւնը ի գին արեան, աշխատինք, ձեռք ձեռքի տանք ու շէնցնենք այս աւերակ հայրենիքը»: Իր խօսքերը կ'ընդհատուէին միշտ ծափահարութիւններով: Հիւր բէյու կուսակալի փոխանորդ Ֆէրիք Մահմուտ փաշայի տանը և կ'ընդունի ու կը փոխանակէ շնորհաւորութիւնները: Երէկ այցելեց նաև հայոց Առաջնորդարան, ժողովուրդ շատ բաներ կ'ակնկալէ անկէ՝ ի շահ երկրին:

Հիւսէյին փաշան վերադարձաւ Սլճոտաց և սկսեց անմիջապէս հայոց գիւղերէն հանուած քիւրդերը նորէն իրենց տեղերը զետեղել: Կառավարութիւնը շաբաթ մ'առաջ հրաման ղրկեց իրեն որ եթէ շարունակէ իր այս հակառակութիւնը, իբրև ըմբոստ պիտի համարուի ու պատժուի. բայց երկու օր առաջ եկած հեռագիր մը կ'ըսէ որ՝ քիւրդերը չեն հանուած, Հիւսէյին փաշան Ալճաւազի կեդրոնը գալով կ'սպառնայ ժողովրդեան, իսկ տեղւոյն Առաջնորդ. փոխանորդ Տ. Եղիչէ վարդապետ իր անձին վտանգ տեսնելով կը հեռանայ գաւառէն: Իսկ գայմագամը 16 օրէ ի վեր եկած է քաղաքս, Հիւսէյին փաշան բողոքած է ասոր դէմ իբր անկարող ու արբեցող, ու փաշայի այս բողոքը յանձնուած է կուսակալութեան ի քննութիւն: Ի՞նչ զարմանք, այն նախարարութիւնը որ խուլ կը մնայ Հիւսէյին փաշայի դէմ եղած բազմաթիւ բողոքներուն, նա անմիջապէս կարեւորութիւն կուտայ Հիւսէյին փաշայի բողոքին ու քննութիւն կը հրամայէ. իսկ ամիս մ'առաջ ալ Դ. Զօրաբանակի հրամանատար միւշիր Ապտուլլահ փաշա հեռագրով բարև ղրկած էր այդ աւազակապետին: Ասանք հանելու՞կ չեն արդեօք:

Կառուցի աւազակապետ Շաքիրն ալ անցեալ շաբթու եկաւ քաղաքս, ու ապաստանելով գնաց: Սա քանի որ չէր եկած քաղաք, կը սոսկար կառավարութենէն. լուր կը ղրկէր Հայոց Առաջնորդին որ միջնորդ լինի կառավարութեան մօտ իրեն համար. բայց հասնելով Վան, այլեւս միջնորդի ալ պէտք չունեցաւ, հեռացաւ. իր համոզմունքներու ստամոքսին մէջ անզուսպներով Շատախից հազար ոչխարները, զորս դեռ երկու ամիս առաջ յափշտակեր էր. Թողունք Շատախի Տեծանց գիւղը, զոր երկու ամիս առաջ կողոպտեց, և հօթը խեղճ Տեծանցիները, զորս սպաննեց: Ո՛վ արդարութիւն, ո՞ւր ես. Յուլիս 11էն մինչ այժմ բիւր փառաբանութիւններ կարդացինք քու սուրբ անուան, բայց դու չկաս...:

Հոկտ. 12ին քաղաքիս բոլոր եկեղեցեաց մէջ քուէարկութիւն կատարուեցաւ վիճակիս Գաւառ. Երեսփոխանական ժողովոյ քաղաքէն 21 անդամոց ընտրութեան համար: Ընտրուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան ցոյց տուած թեկնածուները, ընդհանրապէս միջակ դասակարգէն պարկեշտ անձինք. բայց քուէարկութեան մասնակցող ժողովրդեան թիւը շատ քիչ էր, հազիւ քառորդ մաս ժողովրդեան մասնակցեցաւ: Օսմ. Երեսփ. ժողովոյ անդամներու ընտրութեան համար ալ երկրորդ աստիճանի քուէարկութեան սկսած են. Թուրքերը դեռ չհամաձայնելով իրենց վերջնական ընտրելի վրայ, քուէներն չեն տուած տակաւին: Մի շաբաթէն պիտի վերջանայ ընտրութիւնը: Պ. Վահան Փափազեանի ընտրութիւնը շատ յուսալից կը թուի(*):

ՇԱՒԱՐՇ

* *

(*) Երէկ հեռագիր մը կը ծանուցանէր արդէն Պ. Փափազեանի ընտրութիւնը:

Մ. ԽՄԲ.

Զօրլու. Հոկտ. 26

Անցեալ կիրակի գիշերէն ի վեր քաղաքին սպառնացող, երկնող արհաւիրքի մը ուրուականը խիստ անտարբեր սարսափի մը մատնած է անփորձ և երկչոտ ժողովրդի խուժանը. չառեր ձեռքերնին ծոցերնին՝ գալիք պատուհասին անմիտ սպասումը ունին, մօտալուտ պայթում մը անխուսափելի համարելով: Թուրք, Հայ և Յոյն, հրդեհի կամ աղէտի մը պահուն յանկարծակիի չգալու վախով, գիշերները շրջող պահակներ պատցնելու չափ կասկածներու մատնուած են: Դժբախտաբար քուէարկութեան յարուցած անհամաձայնութեան և անհամերաշխութեան ոգին Թուրքերու և Յոյներու մէջ չմարելէ զատ ա՛լ աւելի սաստկութիւն մը կ'առնայ այլ և այլ պատճառներով:

Յարձակումի յաջորդ օրը խիստ մեծ յուզում մը յառաջ բերաւ այն լուրը՝ թէ Յոյներ եղած ըլլան Զէրէկ քէօյի ցուցարարները, ինչ որ վերջին ծայր գէշ ազդեց, արդէն իրարու դէմ գրգռեալ վիճակ մը ունեցող Թուրք և Յոյն տարրին վրայ: Թուրք խուժանը աղաղակ նշանի մը կ'սպասէ կարծես պայթելու համար: Նոյնպէս նուազ շփոթեցուցիչ չէր զինաթափութեան պարագան. բոլոր Թուրքերու անխտիր Մաւզերներ ցրուեցան. այս առթիւ ի հարկին քաղաքը պաշտպանելու համար Յունաց Տէրութեան դիմելով գայմագամին յանկացող ալ զէնք բաշխուիլ առաջարկելը և մերժուիլը նոր կասկածներու առիթ տուաւ. Թուրքերը պարզապէս փութեան անձկութեան մը վերագրեցին առիկայ. որովհետև Տէրութեր գիտէր կ'ըսեն ցուցարարները Յոյն ըլլալն և կանխել ուզեց անշուշտ Թուրքին նպատակով մը:

Ու երէկ (25 Հոկտ.) մելամաղձոտ վերյուշում մը կ'ունենայի կոլանաւոր հայ յեղափոխականներէն աղանցը մտաբերելով, երբ կը տեսնէի 10—13ի չափ յոյն կոլանաւորներու անցքը շրջապատուած զինուորներով, որոնք ձերբակալուած են իբր Զէրէկ քէօյի ցուցարարները: Դեռ որոշ քննութիւնք չկատարուեցան, սակայն ապրանքայնութեան մը համաձայն յոյն հավիտ մը առաջնորդութեամբ ձեռք անցուած այս գամբիւ (այսպէս կ'անուանեն տեղացի Թուրքեր) խոստովանած է եղեր իր արարքը, և պատճառ ցուցուցած է քուէարկութեան պահուն իրենց ազգին անիրաւութիւն եղած ըլլալը:

Տեղւոյս գայմագամ պէյը աշխոյժ և կորովի գործունէութիւն մը ցոյց կուտայ միշտ. սակայն ապագայ հետեւութիւնները ցոյց պիտի տան թէ ո՞ր աստիճան ուղղամիտ և վարչագէտ գտնուած է ան:

Յ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

* *

ԷՎԵՐԷԿ-ՏԷՎԷԼՈՒ, 5 Հոկտ. 20

Կեսարիոյ և Տէվէլիի մէջ երեսփոխան ընտրուելու ջանքերը աննկարագրելի են: Նախապաշարեալ, ամենք չափազանց մոլեռանդ մարդիկ երեսփոխան ըլլալու եկած են և ալ պէտք յաջողին: Ասկէ ամիս մը առաջ Տէվէլիի կամ Էվերէկի մէջ Միութենական Սանի ընտրութիւնը կատարուեցաւ, ինչպէս ասկէ առաջ գէթ ...ամներով, կոմիտակցութեամբ Թաղական կ'ընտրուէր: Ժամանակին յեղափոխութիւնը քամահրող, յեղափոխականները ատող, նողկանք զգացող անէծք կարդացող և այդ նպատակին փոքր նպաստ մը համար դիմողին դատապարտելու սպառնացող և հին ռէժիմի օրով կառավարութեան դուռը շահու աղբիւր ընող հին ռէժիմին խնկարկուները, գայմագամներուն մեծ հրճճիները կամ սամադաճները այսօր ամենէն ազգասէր ինքզինքնին յեղափոխական ցուցանելով, երեսփոխան ըլլալու հովեր կ'առնեն: Ամէն տեսակ կեղծիքները ի գործ դնելով Միութենական Սանի ըլլալու համար մին յաջողեցաւ: Դժբախտաբար ժողովուրդը ամիկէ խաղէ, դիւրահաւան է, գիտակցութիւն չունի, դատողութեան զուրկ արժանիք գնահատել չի գիտեր, միշտ կը համոզուի, և միշտ կը խաբուի, փայլուններն ձեւին, կերպարանքին ու անուան, նոքա երեխայի մը պէս են. փայլուն առարկաները ձեռք կ'երկնցնեն ըլլայ հուր ըլլայ սուր:

Կեսարիոյ մէջ ինքզինք թեկնածու ներկայացնող անձանց շատերը հին ռէժիմի խնկարկուներ մոլեռանդ, ազատութեան հաչակալներն պաշտօնեայ եղած, նախատիրեները գիւղէ գիւղ մարդիկ ղրկած են միութենականը սանիներ յորջորելն որպէս զի քուէներն իրենց տան: Մենք ինչ պիտի սպասենք այսպիսի անձերէ ընտրուած բուլամեթէ մը: Նա մանաւանդ մենք հայերս միշտ մեր իրաւունքները կը կորսնցնենք քանի որ ցերուցան ժողովուրդ ենք մինչ ամենամասնութիւնը Թրքաց կողմն է, երբեմն ալ Միութենականը Սանինները ալ այնպիսի անձերէ կ'ընտրուին որոնք էնթրիկի կամ խաթրի համար փոխանակ ընտրեալ հայուն կամ թուրքին տալու կերթայ մոլեռանդ մուսլիմանին կուտայ: Նկատելով որ ժողովուրդը չի գիտեր քուէարկութեան ինչ ըլլալը, երեսփոխանական ժողով մը ինչ ընել է, և գործադրել չի գիտեր զարգացում չունի դեռ, այն քաղաքակրթութեանը հասած չէ, հետեւաբար իւրաքանչիւր ազգ, թուական քանակութեան համեմատ երեսփոխան տալ հարկաւոր է և արդարութիւնը այս է: Մեր Թուրք եղբայրները թերեւս առարկեն թէ մենք բոլորս ալ օսմանցի ենք ազգի խտրութիւն չկայ թեկնածուն որ ազգէն ալ ըլլայ թող ըլլայ, բաւական է որ կարող մէկն ըլլայ: Բաց մենք այդ նպատակին հասնելու համար դեռ շատ ժամանակի կը կարօտինք. մինչև որ իւրաքա՛նչիւր ազգին մէջէն նախապաշարումները, մոլեռանդութիւնները չի վերնան, համերաշխութիւն չի գոյանայ ցեղութիւնները չի ասզնայ, դպրոցները հսկայաքայլ յառաջ չերթան սերունդները չի փոխուին, կարելի չէ այն նպատակին հասնիլ. հետեւաբար հայերուն շահը պաշտպանելու է և գոհացում տալու է յուզւուն ապագայ կառավարութեան յոգուտ օսմանեան ազգաբնակութեան:

Օրինակ առնենք Կեսարիոյ Գէյզարիէ անդամոց ընտրութիւնը երբ մեծամասնութիւնը Հայերը վասակիցին ինչ ինչ մեծ խնդիրներ ինչ ինչ սպառնալիքներ չեղա՞ւ. ձգնք որ պէյեարիէ ընտրութիւնը կոլուածատարքին համեմատ քուէ կը դրուին:

Մոռցուեցաւ Զմիւռնիոյ ընտրութեան հետեւանքը: Մենք գաւառացիներս այսպիսի պարագաներու մէջ շատ փորձառու ենք, զոր օրինակ խօսքի, Թաղապետութեան, մեճլիսի, նոյն իսկ Թաղականութեան ընտրութեանց մէջ կը տեսնենք որ ամէն մարդ իր կողմը, ամէն ոք իր ազգը յառաջ քշելու միտում մը ունի, ըլլայ կարող ըլլայ անկարող:

Մենք մեր Թուրք եղբայրներուն վրայ այն ատեն վստահութիւն կ'ունենանք եւ կը համոզուինք թէ մեզի դէմ իսլամիզմ և քրիստիանիզմի գաղափար չունին, արդարութիւնը հաւասարութիւնը կէտ առ կէտ գործադրելու համար կը ջանան և ամէն տեսակ արգելքներու ու խոչընդոտներու կուրծք կ'ուտան որպէս զի իւրաքանչիւր ազգ իր թուական քանակութեան համեմատ երեսփոխան ունենայ:

* *

Մեր գիւղաքաղաքին տեղակալը սոսկալի յամառութեամբ մը սակաւին իր պաշտօնին վրայ հաստատ կը մնայ. ինքը չի հրաժարիր, կուսակալ և միւթասարըֆ փաշաներուն քանիցս հեռագիրներ և բողոքագիրներ մատուցուեցաւ արդիւնք մը յառաջ չեկաւ, Պոլսոյ լրագիրներուն միջոցաւ իր արարքները քանիցս հրատարակուեցաւ, դարձեալ ոչինչ: Թերեւս հին Ռէժիմի օրով. այսքան բողոքներէ խղճահարուէին ու պաշտօնանկ ընէին:

Երկու երեք Հայ ջոջեր և քանի մը Թուրք աղաներ անոր մասին նպաստաւոր հեռագիր տուեր են: Ասկէ քանի մը օր առաջ քառորդ ժամ հեռուն գտնուած այգիներուն մէջ Թուրք մեծ աղաներու տղաքներէն 5—6 հոգի պատնէշ կին մը կը խաղցնեն եղեր, կառավարութիւնը իմանալով, ոստիկան զինուոր կը ղրկէ և բռնական դիմադրութենէ ետքը դէմ առ դէմ պաշտպանուած գնդակներէն պատնէշ կնկան հանդիպելով անմիջապէս կը մեռնի: Գտնուած տեղերնին լեռան մը կատարն էր և գիւղաքաղաքէն հայելիի պէս կը նշմարուէր, արդէն ժողովուրդին մէջ ահ ու սարսափ կը տիրէր. այս եղելութիւնը աւելի սարսափեցուց: Այդ ոճրագործները քանի մը հատը արդէն ձերբակալուած են, ազատ համարձակ կը պտըտէին և տեղակալը գիտնալով հանդերձ չի ձերբակալել տար ու այս դէպքէն տաբիւ դարձեալ ձերբակալել տուած չէ քանի մը հատը: Նոյն օրը բանտէն Թուրք բանտարկեալ մը կը փախչի և Թուրքի գիւղ մը կ'երթայ, ան ալ քաղաք վերադարձող երիտասարդ Հայու մը կը հանդիպի: Ճամբուն վրայ կը սկսի կողոպտել, Հայ երիտասարդը կը դիմադրէ, վերջապէս դաշոյնը հանելով կուշտին կը մըխէ: Հիմա խիստ ծանր կերպով անկողին ինկած է, շնորհիւ մեր տեղակալին անկարողութեանը և հին Ռէժիմի խնկարկուին՝ ազատութեան անունը միայն կը լսենք: Մէկ կողմէ քաղաքին մէջ ժողովուրդը ահ ու սարսափի մէջ, միւս կողմէ ապահովութիւնը վրդովողը խաժե պատժելու համար եկած պաշտօնականին հեռագիրը կը պահէ և չի հրապարակեր մեր ազնիւ ու անկարող գայմագամը: ասէ կը հեռացնենք թէ ինքն իսկ մասնակցութիւն ունի բանտարկեալին փախուստին:

Ներկայ ամսոյ 16ին երեք ժամ հեռու Արգէսունի սարոտը և Թէքէք ըսուած տեղը չերքէզներ՝ եկող գացող ճամբորդներուն ունեցածը չունեցածը առնելով ցորենի պարկի մը մէջ կը լցնեն, երկու երեք ժամ եկող գացող ճամբորդները հոն թողլով: Ասոնց մէջ Եօզղատէն քահանայ մը կայ եղեր, շատ դիմադրեր է և վերջապէս ձին կը զարնեն և թեւէն վիրաւորելով կ'ըստիպուի անձնատուր ըլլալ:

ՍԱՐԳԻՍ Կ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ.—Նախորդող կիրակի օրուընէ կողմէ Նորընտիր Պատրիարքին վաւերացումը հաստատող կայսերական հրովարտակը ղրկուեցաւ Պատրիարքարանին:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ մայր դիւանը և Քաղաքական ժողովի դիւանը Տեղապահ Ս. Հօր նախագահութեամբ այսօր ժամը չորսին Ղալաթիոյ եկեղեցւոյ պիտի գումարեն Ազգ. ժողովոյ յառաջիկայ նիստին թուականը որոշելու և Նորընտիր Պատրիարքը հանդիսաւորապէս իր բնակարանէն Մայր-Եկեղեցի առաջնորդելու պաշտօն ունեցող պատգամաւորութիւնը ընտրելու համար:

ՆՊԱՍՏԻՑ յանձնաժողովը այսօր նիստ կը գումարէ:

ԱԿՆԷՆ Թաղ. Ժողովը նամակով մը կ'ըսէ թէ արմտիքի սղութիւնը ամիս է մը ի վեր կը շարունակուի, աղաւնի չափը 60 դրշ.ի գնուած ցորենը այսօր 160—170 դրշ, կ'արժէ, ժողովրդեան քով այլ եւ չմնաց այն նիւթական կարողութիւնը որ ունեցած անխափան գոյքը ծախելով հացին գինը հանէ: Իրաւ է թէ Պոլսաբնակ հայրենակիցները 100ական ղրկած են և Գահիրէէն ալ նպաստ հասած է բայց հազիւ մինչև Նոյեմբերի վերջ կը բաւէ այդ գումարը:

* * Տիվրիկի Միվանոյ գիւղին Թաղական խորհուրդն ալ նոյնօրինակ նամակով մը կը յայտնէ թէ ցորենի գինը մինչև 200 և աւելի բարձրացած է:

ՄԱԼԱԹԻՈՅ Առաջն. փոխանորդ Տ. Եղիա քհն. Տ. Կարապետեան Պատր. Տեղա-

(74)

Էֆէնտին էր, իր հետ բերած ըլլալով երկու Հայուհիներ, Զօրպաճեան Տէօվլէթ էֆէնտիին հարսը Տիկին Մայրիկ, և թոռը՝ այրի Տիկին Էլմաս. ասոնք արտօնուած էին բանտը մտնել, այցելութիւն տալու Երիտասարդին կնոջ: Ֆաթմա տոտան ներս առաւ զիրենք, առաջնորդեց չնաշխարհիկ խուցը, ուր խեղճ կինը կը մաքառէր մահուան դէմ, երկունքի թեծնող ցաւերուն մէջ, ահաւոր բոցէններ համբերելով ու գետնին վրայ թաւալգլորելով յուսահատօրէն: Երկու այցելուները ներս մտան, տեսան մարտիրոսուհին. տեսան ու սկսան լալահառաչ հեծեծել, չը կրնալով զսպել իրենց ներսիդին փոթորկող արցունքի հեղեղը, որ պոռթկաց: Ֆաթմա տոտան միշտ կը վազվզէր, դուրս կ'ելլէր, ներս կուգար, յանկարծ դուրս կը ցատկէր, աղմուկի մը վրայ, որ յաճախ կը լսուէր բանտին միւս յարկաբաժնի խուցերէն, ոճրագործուհիներուն ամենօրեայ գզուըտուքէն ու ծեծուըտուքէն առաջ եկած: Սակայն, չէր կրնար առանձին թողուլ բանտարկեալը. Հայ այցելուներուն հետ, թէև մանկաբարձուհիները դեռ չէին մեկնած, հսկելու համար ծննդաբերութեան վրայ, որ մօտալուտ կը թուէր: Տիկին Էլմաս Թաթարեան, ... էր ու հայրենասէր այրին, որ միևնոյն ատեն յեղափոխութեան զինուորուհի մըն էր, Տիկին Մայրիկ Զօրպաճեանի ականջին փսփսաց.

—Ես չեմ թողուր որ մեր աչքին առջև հոս, բանտին աղտոտ անկիւնը, անտէրունչ, անօգնական մեռնի՛ անհետանայ մեր քոյրը:

Այս խօսքերուն վրայ երկուքն ալ սկսան լուռ-մունջ արտասուել, ջանալով իրենց արցունքը ծածկել Երիտասարդին կնոջմէն, որ իր բիբերը սեւեռած՝ կը նայէր իր կուշտին փակած տղեկին, որ, իր կարգին, իր տանջուող մօր վարսերուն հետ կը խաղար մանր թաթիկներովը, ժպիտներ ղրկելով դիմացի երկու Հայուհիներուն, որոնք բանի ժպիտներ կը փոխանակէին. ժպիտներ, արցունքներով շաղուած:

—Ի՞նչպէս ընենք, յարեց Տիկին Մայրիկ, չե՞նք կրնար անմիջապէս հասցնել հոս Տօքթ. Գէորգը կամ Տօքթ. Փոլատեանը:

—Ինչո՞ւ չէ՛, կրկնեց ու շալը գլուխը քաշելով, Տիկին Էլմաս դուրս նետուեցաւ, առանց բան մը շնչելու շուրջը գտնուողներուն: Ֆաթմա տոտան հետեւեցաւ իրեն, անհետացաւ մը պատուիրելով երկու մանկաբարձուհիներուն որ ուշադրութիւն դարձնեն Տիկին Մայրիկի վրայ:

Տիկին Մայրիկ, մայրենի գորովանքի զեղումով մը կը փաթթուէր մարտիրոսուհին բոռակին. փափուկ ձեռքովը կը շփշփէր ճակատը, որ կը լողար պաղ քրտինքներու մէջ. երկունքի, թերեւս մահուան քրտինքը, որ հեշտօրէն կ'ողողէր անոր այտերը, տակաւին թարմ, թէև դալկահար, վերահաս մահուան համբոյրներուն տակ. խեղճ կին. բիբերուն վրայ կը թառէր մահուան մառախուղը. շրթունքները կապտաղոյն, կը դողդղային. գերեզմանին ցուրտ սարսուռը սառած անցած էր անոնց վրայէն. մազերուն սեւը՝ յանկարծ մերկ վզին ու կուրծքին ձիւնափայլ ճերմակը կը շեշտէր աւելի. ձեռքերը սառոյց, ոտքերը սառոյց, ամբողջ մարմինը կը սարսռար, պարբերաբար այցելող ցնցումներով ու ջղային գալարումներով: Վերջապէս մահուան ախտանիշները մէկիկ մէկիկ կը նկարուէին դէմքին վրայ տարաբաղդ, դեռ շա՛տ երիտասարդ այն կնոջ, որ պէտք քաշքշէր իր բզքտուած, քրքրուած ու աւերուած էութիւնը...:

Դուռը բացուեցաւ, Տիկին Էլմաս Թաթարեանն էր, ետին ձգած երկու մարդիկ, որոնց առաջէն կուգար Ֆաթմա տոտան: Երկու Հայ բժիշկներն էին, Կիւլիւզեանն ու Փոլատեանը, երկուքն ալ կը շտապէին բանտ. Տիկին Էլմասի թախանձանքին վրայ:

Կինը սոսկալի ցաւերու մէջ կը ճչէր մէ՛կ ձայն. կը ճչէր շարունակ, մէ՛կ երկվայրկեան կը դադրէր հեծկլտալու համար. ցաւագին, հեւքոտ դադա՛ր մը, ու նորէն կը ճչէր, աւելի՝ խղճալի, աւելի՛ ուժգին:

—Երկունքի վերջին վայրկեաններն են, ըսաւ Տօքթ. Կիւլիւզեան, մի՛ վախնաք, վտանգ մը չկայ:

—Օ՛ն ուրեմն, յարեց Տօքթ. Փոլատեան, դուրս ելէ՛ք, դու՛ք, մարդ թող չը մնայ հոս: Ֆաթմա տոտան դուրս հանեց ասոնք. երկու բժիշկներն ու երկու մանկաբարձուհիները, ինք վերադարձաւ. անհրաժե՛շտ է իր ներկայութիւնը, կը խօսէր մեքենաբար, պաշտօնին երեւակայելի բոլոր հպարտութեամբն ու փառքովը փքացած:

Տղեկը խուցին մէկ անկիւնը մոռցուած, քունը առած էր. իսկ մայրը՝ դեռ կը տանջուէր:

Ճիչ մը, ծննդաբեր մօր մը կուրծքէն փրթած, գերագո՛յն վայրկեանը կ'ազդարարէր: Այդ մայրենի ճիչին յաջորդեց ուրիշ մը, աւելի սուր բեկա՛յ մը...:

(Շարունակելի)

պահ հոր ուղղած նամակի մը մէջ կ'ըսէ. «Լարգի երկիւղը մէկ կողմէ, նմանը չանհնուած ողութիւնը միւս կողմէ տեսնելով կ'ըստիպուինք դարձեալ դիմել Զերդ Սրբազնութեան, այս ամէնուն հանդէպ ձեռնպահ մնացած չենք գիտեր որս դիմենք, անօթիներու խումբերն հետզհետէ կ'աճեալ բանան. չատեր օրերով անօթի կը մնան...»

Հ. Ե. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կիր. օրուան միջոցին Զեր մուտի սովեալներուն համար չբաշխած պնակէն 489 դրչ. հասոյթ եղած է որ Պատրիարքարան յանձնուած է։

Տ. ՀՄԱՑԵԱԿ Եպս. Դիմաքսեան հոգեւոր Տ. Սահակ Ա. քահանայի քառասունքին առթիւ Իզմիրեան Սրբազանի յանձնարարութեամբ, յաջիկայ կիրակի պիտի պատարագէ Օրթագիւղի եկեղեցիին մէջ։

ՍԱՀՄԱԹՈՄՐՈՒԹԻՒՆ կը գրեն մեզ.— Երկուշաբթի գիշեր կազմուեցաւ Դաշնակցական միջոցի մը Թաղիս վարժարանին սրահին մէջ, ուր երկու խուռն բազմութիւն մը ներկայ էր, նախագահութեամբ ընկեր Վաղարշի և ընկեր Շաւարշի։ Այս միջոցին մէջ տեղի ունեցան ընդհանուր խօսակցութիւններ ազգերու հոմերաշխութեան, արդի վիճակին, ապագերջանցման, լեզուի, ընտրութիւններու մասին, յետոյ ընկերներէն մին՝ Գ. Վաղարշ խօսեցաւ Հայ անցեալին և Հայ Յեղափոխութեան ծագման վրայ. ընդհանուր ջերմով պատկերացնելէ յետոյ Հ. Ե. Դաշնակցութեան անցեալը, կանգ առաւ կազմակերպի վիճակին վրայ, ներկայացուց Դաշնակցութեան ծրագրի էութիւնը։ Ուրիշ մի ընկեր՝ Գ. Աբլակ Տարաղանեան՝ խօսեցաւ 61դդ յօդուածի մասին, ցուցնելով որ այդ յօդուածը չանհնալով անցեալի մէջ դրական արդիւնք, այժմ ալ կը դարձի իր զօրութիւնն, քանի որ ունինք Սահմանադրութիւն և այս միջոցաւ իրականացած պիտի ունենանք ոչ միայն Հայերու, այլ և ընդհանուր Օսմ. ազգերու համար պէտք եղած բարեկարգութիւնները։ Նշանակելի և գնահատելի էին երգերը, կ'երգէին գպրոցի փոքրիկներ առաջնորդութեամբ Օր. Գարագեանի Զօրեանի, որ շատ յուզիչ կերպով երգեց մեներգներ։ Հառաջաբութիւնները վերջացան ընդհանուր խանդավառութեան մէջ։ Դպրոցին դուռը դրուած պնակէն գտնուաւ 160,75 դրչ.ի նպաստ Հայ կարօտեալներուն։(*)

ՄԻՀՐԱՆ ԱՇՃԵԱՆ

*** Սալմաթոմրուքի Ազգանուէր Անկախ Միութեան կարգադրութեամբ, երէկ և մարմնամարզի դասարան բացուած է, ամէն Դ. և Շբ. գիշերներ վարժարանին մէջ։ Դաշնակցական ընկերներէն Յակոբ Յովհաննէսեան պիտի դասախօսէ։ Փափաքողը կը հրաւիրուին այս դասախօսութեանց։

ԶՄԵԿՍԱԳԻՆ Հակա. 17 թուով կը գրեն թէ 70 օխայ ցորենի գինը 60—70 դր.էն բարձրացած է 220 դր.ի։ Ո՛չ մէկին քով դրամ կայ և նամակ ղրկելու համար իսկ 40 փարայ դժուարաւ կը գտնեն գիւղին մէջ։ Տեսակ մը հիւանդութիւն ճարակած է, որով 8 օր անկողնայ ծառայելէ վերջ 9դ օրը կը մեռնին։ Այս սոսկալի հիւանդութիւնը բոլոր գիւղերը և քաղաքը վարակած է, և Զմկածագի մէջ մեծ կոտորած կ'ընէ և անենայ կը հնձէ Հայն ու Իսլամը։ 9 օրուան միջոցին Զմկածագի Սիանայ գիւղին մէջ 13 մահ տեղի ունեցած է, և չատեր ալ անկողնոյ մէջ կը գտնուին անդարման և անօթի։ Զգուշացնող նպաստ խիստ անբաւական է։ Զոր օրինակ, Զմկածագի 23 գիւղերուն համար 25 սակի դրկուած է։ Հարցուի առնելով կը տեսնենք թէ առուն գլուխ փարայ իսկ չինար։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ֆրէզնօ քաղաքին մէջ վերջերս մեռնող Պետրոս Տալիթեանի յուշարկութեան առթիւ Գր. Ե. Կ. Նշկան 15 տալար նուիրած են Մեսցեալ ընկերութեան։ Հանգուցեալը հեռուեալ կամակերը բրած է.—500 տալար Ս. Գրիգոր Ազգ. Հիւանդանոցին, 150 տալար Մեսց. Ընկերութեան, 50 տալար Ս. Սրբոյդութիւն եկեղեցոյ, 25 տալար, աղքատաց, 25 օրբերուն և 250 իր եղբօրը որ Գիթլիս կը գտնուի։

ԶԵՅԹՈՒՆԻ սովալներուն ի նպաստ 10 դրչ. նուիրած է Ֆէճէի Տիար Սրուանդ Մարտասան։ Կը խնդրուի ընկալագրով մը տալու։

ԱՆՆԱՑ քաղաքի և Թեմերու ազգայիններուն Փ. Ժողովը տեղի ունեցաւ վերջի օր։ Ներկաներու կողմէ համակրանքով ողջունուեցաւ Ակնայ դպրոցներու և տեղական արհեստներու զարգացման նպատակը։ Նպատակով քննարկութիւն մը հիմնելու գաղափարը։ Բանաւոր դատուեցաւ ուժժանակայ մասնախումբին պատրաստած ծրագիրը այս չաթի ցրուել Ակնայի ազգայիններուն, որպէս զի կարդանան նախապէս և մտիկն ուսումնասիրել ծրագիրը և յաջիկայ կիրակի, ընդհանուր ժողովի մէջ, քննութեան ենթարկել վերջնական զայն ու ձեռնարկել դիւանների ընտրութեան։

Ուժժանակայ մասնախումբը շատով հրաւիրագրերու հետ պիտի ղրկէ իրեն ծանօթ հացեներուն լիցեալ ծրագիրը։

ԹԵՐԻՊԴ չաթի օրուան թուով ղրկուած էր թէ Թալիս Թաղ. Խորհրդոյ ընտրութեան չաթիւ պատրաստուած ընտրելիներ եռապատիկ ցանկն դուրս ձգուած են օտարազգակ ազգայիններ, որով անոնք ղրկուած են ընտրելիութեան իրաւունք։ Այսի դիմողութիւնը կը կարծենք թէ թիւրիմացութեան արդիւնք է, ըստ որում Ընտ. Ժողովը ընտրելիաց եռապատիկ ցանկը պատրաստած ատեն, աչքի առջև ունեցած է ընդհ. Թաղեցիներու ցուցակը, որոնց մէջ օտարազգակներ ալ կը գտնուէին, բայց Ընտրող. Ժողովոյ կողմէ կատարուած դաղանի քուէարկութեան մէջ անոնք նուազագոյն քուէ ստացած ըլլալով. բնականաբար եռապատիկ ցանկին մէջ չեն մտած։ Եթէ Ընտ. Ժողովս ալ ուրիշներու չափ գիտէ թէ օրէնքին այդ արտադրութիւնը մի միայն Բազ. և Երեսփ. Ժողովներուն կը վերաբերի։

(Տեսիլ Թաղ. Խորհրդոյ Բեռայի)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Վերջերս Գաթուսէ Մանթաշէֆի Yordou չգենուելով երկիր վերադարձած կարօտ գաղթականներու կողմէ գրուած նամակներ ստացանք դարձեալ, որոնցմով կ'ըսուի թէ Թիֆլիզի բարեգործական ընկերութիւնը, Օսմ. Մ. և Ց. քսմիդէն և Սամսոնի ազգայինները օգնած են իրենց՝ առաջինը հանապարհածախս տալով, երկրորդը ջարանդիսոյի ծախքերը ջնջել տալով և վերջինները Սամսոնի մէջ քանի մը օր թնամէլով և հանգստացնելով զի ենք։ Բոլոր այս աշակցութիւնները ստացած են իրենց թշուառ և յուսահատական կացութիւնը։ Ուստի հրապարակս իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Մանգուսմի միջոցաւ՝ վերոյիշեալ նպաստատուներուն։

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻՆ Տեարք Յովսէփ Անլիեան 5, Մենաս Տայլէրեան 20, Զաւէն Բէլլեկեան 5. Կարապետ Տայլէրեան 5, և Մնակի Գերպէրեան 25, գումար վաթսուն դրչ. ղրկած են մեզ, ի նպաստ Զէյթունի սովելոց. կը խնդրուի ընկալագրով մը ըստանալ։

ԵՆՖԱՑԵՆ երէկ հասած հեռագիր մը կը ծանուցանէ հետեւեալը.—«Ներառվարութիւնը Աւետիսը մը քէն գուրս հանեց, որ այսօր կը մեկնի Կ. Պոլիս վրէժ լուծելու համար և Յարութիւն Պապիրեանն յանձնարարական ունի Երուսաղէմացուն բնակելու համար։»

ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՄԸ

Հետեւեալ բողոքագիրը մատուցուած է Տեղապահ Ս. Հօր.—«Ներկայ ուսնապի օրերու մէջ, ինչպէս յայտնի է, ամէնէն աւելի կարօտ գաղթականներու արգահատելի վիճակն է որ թէ՛ ձեր Սրբազնութիւնը և թէ մեծանուն Ազգ. Կեդր. Աշխատութիւնը կը զբաղեցնէ և ինչ որ անուանական է՝ Զանց ու ձեզ բնաւ չէք խնայեր անոնց թշուառ վիճակին դարման մը տանելու։ Այլ սակայն ցաւ է մեզ յայտնել թէ Գէչկիզաչի եկեղեցոյ Տ. Զարմայը քահանան՝ փոխանակ ձեր մարդասիրական օրինակին հետեւելու, փոխանակ իր քահանայական տուրը պաշտօնին գիտակից լինելու և թշուառին, անկեալին ու հիւանդին պաշտպան հանդիսանալու՝ ո՛չ միայն հիւանդ ու աղքատ գաղթականի մը պաշտպանութիւնը կը զլանայ, այլ և այդ հիւանդը պաշտպանել և անոր օգնութիւն մը ընել ուզողն ալ կը յանդգնի անարգել ու անպատուել խիստ վարմունքով։

Վանեցի հիւանդ գաղթական մը Գալիս գալով ուղղակի Խաս Աթոր կ'երթայ, ուր ժամանակին քապլաֆէատ էր. հոն իր Թուրք հայրենակիցները ութ օր շարունակ կը դարմանեն, կը կերակրեն, ապա իրենց մէջ հանգանակութիւն մը ալ ընելով փոքրիկ գումար մը կը հայթայթեն, որպէս զի Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ դարմանուի։ Այսպէս ճամբու կը դնեն իրենց հիւանդ հիւրը։ սակայն կէս գիւղերը վրայ հասնելով Գէչկիզաչի եկեղեցին կը դիմեն և յանուն մարդասիրութեան կ'աղաչենք որ մէկ գիւղերուան համար հիւանդը եկեղեցոյ սենեակներէն միոյն մէջ պարարարարի. բանկալապետը սակայն ազեղ ու անպատշաճ խօսքերով կը մերժէ մեր աղաչանքը, եկեղեցոյ դուռը մեր երեսին գոցելով, թէեւ իրեն ներկայացուցիչները բոլորովին անծանօթ մարդիկ չէին։

Զարմայը քահանան կը ձայնակցի և բանկալապետէն աւելի նա զմեզ կ'անարգէ, կ'անպատուէ, նախատելից խօսքեր կ'ընէ, սա խօսքին ալ աւելցնելով Դուք Հայ չէք, Թ՛ուրք էք, Թ՛ուրք։ Ս. միւռոնը դեռ Զայրմայը քահանային ճակատին վրայ չի չորցած ինչպէս կը յանդգնի իր այս խօսքերով ո՛չ միայն զմեզ, այլ և մեր Թուրք հայրենակիցները նախատել։ Ներկայ աղաստիքան չրջանին մէջ, մտնուանդ խմբագրութենէ դէպ ի քահանայական ասպարէզը Թեւակոխող մը համար մինչ ներելի են այս խօսքերը։

Ա՛ռդ, Սրբազա՛ն Հայր, մենք կը սիրենք օրէնքն ու պատուութիւնը յարգել և ներկայ բողոքագրովս Ձեր Բարձր Սրբազնութեան դիմելով, լիցեալ քահանային անպատշաճ վարմունքին հանդէպ զարժանն անօրինել կը խնդրենք, և կը յուսանք միանգամայն թէ այս կերպով տեղի չի մնար արդարութեան դիմել և նորա միջոցաւ պաշտպանել լիցեալ քահանային կողմանէ մեզ հանդէպ եղած տնարգանքն ու նախատանքը։

Մաշելով ի համբոյր Ս. Աջոյդ, Զերդ Սրբազնութեան մեսրոպ ամենախոնարհ ծառայք

Բարերդցի Խաչիկ Նշանեան, Աբթին հաճի Թադոսեան, Հաճի Սահակ Ղարիպեան, Սարգիս Մարգարեան, Նահապետ Թոսունեան, Միհրան Բարսեղեան, Մանուկ Մարկոսեան։

Գէճիկբաշ, 17 Հակա. 908

ԸՆԴՐԱԿԱՆ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀՆԱՐՔ ՄԸ

Տէր Խրագիր,

Վերջերս Գալոյ կարեւոր թաղի մը Թաղականական ընտրութիւններուն առնքուէարկերուն հետ 12 հոգիներու առնուն կրող յայտագիր ցանկ մը ալ կը բաժնուի, որուն վրայ «արժանաւորագոյնները հետեւեալներն են» պարերութիւնը կ'երեւի։

Արդ՝ կ'ուզէի գիտնալ թէ՝ պաշտօնական մարմինի մը կողմէ կազմուած եռապատիկ ցանկէ մը վերջ, ո՞ր մարմինն է որ այդ ցանկը կը պարտաւորէ և աւելորդ կը դրէ։

Բ. Այդ անծանօթ մարմինը մեր Սահմանադրութեան ո՞ր կանոնին արտադրութիւնով գոյութեան իրաւունք կ'ստանէ։

Գ. Մուրին մէջ գործող այդ խմբակին ո՞վ իրաւունք կուտայ ընտրողներու կարգին վրայ բանալով Արժանաւորագոյնները (.՞) մասնանշելու։

Դ. Գալ մը ընդունելով որ այդ երկրորդ ցանկը իրօք արժանաւորագոյններու անուններն կը կրէ, դայն կազմող այդ փոքրային խմբակը ինչո՞ւ քաղաքացիները չէ ունեցած բոլոր ընտրողներու հաւասարապէս դրկելու և մասնաւորած է զայն։

Զմտանամ աւելցնելու թէ՝ երբ այս մասին բացատրութիւն ուզեցի օրինաւորապէս ընտրուած Ընդհանրական ժողովի կարգուած մէկ անդամէն, այս վերջինը ըսաւ ինձի թէ՝ «եղբա՛յր, մենք ալ ըրինք այդ դիտողութիւնը, սակայն ասիկա փրոփագանդայի մը նոր մէկ ձեւն է եղեր, Ամերիկայի մէջ ալ սանկ բաներ կ'ընեն եղեր ան.։»

Արդ՝ կ'ուզէի գիտնալ նաև թէ՞ ո՞ր սահմանն բանաւոր է այս առարկութիւն չվերջնող պատասխանութիւնը. և թէ՝ երբէ՞ն ի վեր մենք մեր ամէն գործերը Ամերիկեան դրութեան վրայ ակած ենք չափել, ձեւել։

Ինդրեմ, յանուն մեր օրինալ Սահմանադրութեան, հաճեցէք բացատրութիւն մը շնորհել կարելի եղածին չափ փութով, որովհետեւ ամենանսկան խ՛սա կարեւոր խնդրոյ մը առթիւ ալ Ամերիկեան հրանալի դրութեան մը հետեւելու առաջարկը պիտի ընեմ. կարելի եղածին չափ փութով կ'ըսէմ, որովհետեւ ժամանակ կորսնցնելը, — մանաւանդ սա մեր հանրայարաջ յառաջդիմութեան օրերուն — սեր մըն է պարզապէս։

ՁԱՒԱՆ ՄՈՑՐԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ

ՄՈՒՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

ՄՈՒՍԱ ՊԷՅԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Համբաւաւոր հաղարապետ Քիւրտ Մուսա պէյ հեռագիր մը ուղղելով կ'ըսէ թէ հակառակ անոր որ Սահմանադրութեան հռչակումէն ի վեր մինչև ցարդ Մուշի ժողովրդեան ո՛չ մէկուն վրայ յարձակում գործուած է, և արդարութեան և օրէնքի դէմ ոչ բան մը չէ եղած, այսու հանձարդ մեծ ցաւով կը կարդայ կարգ մը թերթերու կողմէ եղած հրատարակութիւնները, որոնցմով զրպարտութիւններ կ'ըլլան, կ'ըսէ։ «Մենք այդ էջը վերջնապէս փակելով, ձեռք ձեռքի և եղբայրական սիրով հայրենիքին ծառայել կ'ուզենք, կ'ըսէ։ Մէջտեղը արդարութեան և իրաւունքի ենթակայ դատարաններ ունինք։ Նուիրական յեղաշրջումէն ետքը ո՛չ միայն պաշտօնեաներու, այլ բոլոր Քիւրտ և Հայ հայրենակիցներուս համար պատժոյ արժանի սեռիր մը կամ յարձակում մը եթէ հաստատուի, պատասխանատուութիւնը ամբողջապէս իմ վրաս կ'առնեմ։ Աւելիս հրապարակս կը յայտարարեմ և կը խնդրեմ որ իմ այս յայտարարութիւնս հրատարակուի թերթերու միջոցաւ։»

*** Դարձեալ Մուշէն մէկ քանի տպաւոր հեռագիր մը ուղղած են Թանիթի և կը հերքեն այն լուրերը, զորս, կ'ըսեն, ատենէ մը ի վեր Դաշնակցականներ կը հաղորդեն, և կը յայտարարեն թէ Հայերուն դէմ ոչ է հարատեւութիւն չէ եղած։

ԲԱՐԼԱՄԷՆԹԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

—Մինչև անցեալ շաբաթ օր 23 ընտրական չրջանակներու մէջ ընտրուած են 46 երեսփոխան, որոնցմէ 34ը Իսլամ, անոնցմէ ալ երեքը Արաբ. 7 Յոյն, մէկ Հայ, մէկ Գուլկար, մէկ Սերպ, մէկ Սքանելոյ։ Ուրիշն մեծ մասամբ Փէօն Թիւրք, նաեւ քանի մը ապայ։ Ընտրուածներուն մէջ են նաև գրագէտ Էպուզզիա Թէվֆիք պէյ, և գնդապետ Իսմայիլ Հագգը պէյ, որ կռուած է ռուսական և յունական պատերազմներուն մէջ և իր ազատասիրութեան պատճառու վեց տարի Հաղդոս աքսորուած էր, ուրկէց մտուելի մը մէջ պատուիրելով փախած էր Եգիպտոս։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Պատերազմական նախարարութիւնը 30 միլիոն մարքի արժողութեամբ փամփուշտ ապսպրեց Քարլսրուհէի գործարանի մը։ Տասը միլիոն Փ.ի ալ ռումբ ապսպրեց Մաճարիստան։

ՖԷՐՏԻՆԱՆՏ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԸ.—Բնութիւնը գաղտնի կը կատարուի։ Ընդհանուր կարծիքը ա՛յն է թէ հեղինակները կը վերաբերին ընկերվարական-անիշխանական կուսակցութեան։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ընկերութիւնը ուղղակի պուկար պատուիրանքներուն հետ պիտի բանակցի։ Ընկերութիւնը չընդունիր որ Թուրքիա իրաւունք ունենայ վճիռ տալու այս գործին մէջ։

ԵՐԿՈՒ ՕՐԻՆԱԳԾԵՐ. — Ոսկիանութեան բարեկարգութեան և դատական բարեկարգութեան օրինագծերը պատրաստուած են, և առաջին տարին Բարլամենտին պիտի ներկայացուին։ Անտառային դատարանները պիտի կազմակերպուին Մակեդոնիոյ դատարաններուն նման։

ԲԱՐԼԱՄԷՆԹԻՆ ՇԻՆԵՐԸ.— Դատական և Ներքին գործոց նախարարները քաղաքապետին հետ այցելելէն նոր չէնքը, ուր ճարտարապետը յայտարարեց թէ մինչև Նոյեմ. 13 ամէն բան պատրաստ պիտի ըլլայ։ Նոյեմբերը երկու հարիւր հոգի միայն պիտի առնէ, մինչդեռ երեսփոխաններուն թիւն է 220։ Հետեւաբար հրամայեցաւ երկու կողմի օթեակները քիչ մը կա՛ռնել, տեղ ճարելու համար։ Ներքին գործոց նախարարին հրամանաւ, վերնայարկի ձախակողմեան օթեակը խմբագիրներուն պիտի յատկացուի։ Աջ կողմի օթեակն ալ որ պիտի կոչուի Սուլթան օթեակ, կայսերական գերդաստանի անդամներուն։ Դեսպանական օթեակը վարի յարկին վրայ պիտի ըլլայ։

ՑՈՑՆԵՐԸ յայտարարեցին թէ իրենք ալ պիտի մասնակցին ընտրութեանց։

ԱՑՏՐԻՆ նահանգին երեսփոխաններուն մէջ կայ Դաւիթեան Սաեփան էֆ.։

ԱՆԶՆԱԳԱՀ ԲԱՆԱԿԻՆ զինուորներէն միւս չորս վաղն ալ կ'ըսուի թէ մէկ քանի օրէն ձիաւոր պիտի ղրկուին, կը գրէ Սապան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ծննդեան տարեդարձին առթիւ առջի օր Սուլթանին կողմէ Արարողապետ Ղալիպ փաշա և Ա. Թիկնապահ Շեֆքը փաշա շնորհաւորական այցելութիւն տուին անգլ. դեսպանին։ Վարչապետին և արտաքին գործոց նախարարին կողմէ քարտուղար-Թարգմանները, իսկ Օսմ. Քսմիդէն կողմէ սպայ մը շնորհաւորական այցելութիւն տուին։

ՀԵՐՈՒՄ.—Պաշտօնաթերթը կը հերքէ այն զրոյցը թէ Վարչապետը Բ. զօրաբաժնի հրամանատար մի-չիր Շեվքեթ փաշային հրատարարումը պահանջած ըլլայ և Սուլթանն հաւանած չըլլայ առոյ։

—Դարձեալ պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Օսմ. Քսմիդէի պատուիրակ հաղարապետ Սապրի պէյի, Զալեան Կարապետ էֆ.ի և ռոսիկան զօրոց հաղարապետ Բիքթեր էֆ.ի կողմէ քաշուած հեռագրէն կ'երեւայ թէ Գոշանի և Ճէպէլ-պէրէքեթի քրիստոնէական գիւղերուն մէջ անդորրութիւնը կատարեալ է, և անհիմն է այն լուրը թէ Պայրամէ առաջ այդ կողմերը երկիւղ կը տիրէր։

ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ գաւառին մէջ ընտրողներու որոշման համար կատարուած քուէարկութիւնը սա արդիւնքը ունեցած է.— Նիկոմիդիոյ գաւառակ՝ 10 Թուրք, 13 Հայ և 3 Յոյն (26). Սալօվայի գաւառակ՝ 4 Թուրք, 1 Հայ և 4 Յոյն (9). Գարամուսալ՝ 5 Թուրք, 1 Հայ և 4 Յոյն (10). Կէյվէ 16 Թուրք, 3 Հայ և 3 Յոյն (22). Աւա-բազար՝ 42 Թուրք, 7 Հայ և 4 Յոյն (53)։ Ընդամէնը 120 ընտրող, որոնց 77 Իսլամ, 25 Հայ և 18 Յոյն։

ՍԿԻԻՏԱՐԻ մէջ Բ. տասիանի ընտրող ընտրուեցան Դարբրիկ էֆ. Նէշատէճեան և Գարեգին էֆ. Տէմիրճիպաշեան։

ԿԱՅՍ. ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Գերմանական աւտարական քաղաքականութիւնը շահագրգռող կարեւոր խնդիրներու վրայ խորհրդակցելու համար, Վիլհէլմ կայսր Վիեննա գնաց և կայս. պալատան մէջ երկար խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ սրան ներկայ էին Աւստրիոյ և Գերմանիոյ արտաքին գործոց նախարարները և Պերլինի ու Վիեննայի երկու ատրուեանց դեսպանները։

ԳԱՐԱՏԱՂԻ զօրավար Վանքոզիէ սրան վրայ գլուխը խուզարկուած էր Ակռամի մէջ մահուան իշխանութեանց կողմէ՝ մասնաւոր պաշտօնով Սերպիոյ Թագաւորին երթալու միջոցին, Զէթինեէի ուսուցարական դեսպանին ետ դրկեց իր ուսուցումներու պատուանշանները։

ՊՕՍՆԱ—ՀԷՐՍԷԳԻ ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ.— Վիեննայէ կը հեռագրուի Նոյեմ. 10 թուականի.— «Ամենց Եօզէֆ կայսրը Պոսնա—Հէրսէգի Իսլամաց և Սէրայէվոյ քաղաքապետական ժողովոյ պատգամաւորութիւնները ընդունած ատեն, որոնք իրենց մեծարանքները մատուցանելու գացած էին, Սէրայէվոյի քաղաքապետը յանուն Իսլամ պատգամաւորութեան բանախօսութիւն մը արտասանեց, որով անոր անանուութիւնը և օրդիական տէրը յայտնելէ ետք, ըսաւ. «Այն պահուն որ մեր գոյութիւնը ծանրապէս վտանգուած էր, Զեր Վեհափառութեան փառաւոր բանակը պատգամգիր մը բերաւ մեզի, որով մեր կրօնային ու քաղաքային իրաւունքները կ'պահովուէին։ Զերդ Վեհափառութեան իմաստուն և արդար վարչութեան ներքև, Իսլամները կրցան զարգանալ բարոյապէս և նիւթապէս, անդորրութեան և ապահովութեան մէջ։ Մեր հաւատքը և մեր ինչքերը որոնց կը պարծինք երկրին մէջ մեր տիրող դիրքը, պաշտպանուեցան և ապահովուեցան։ Մենք այն համոզմամբ ապրուած ենք թէ մեր ամէնէն նուիրական ինչքերը լիապէս պիտի ապահովուին ապագային ալ»։ Բանախօսը ապա փափաք յայտնեց որ Իսլամ սեփականութեան իրաւունքները՝ մրցանդուին Իսլամաց դատական ինքնավարութեան մը և դրական օրէնքներու հաստատումով, և ապահովուի հաստատուն և յաջողութեամբ և յառաջդիմութեամբ լեցուն դատական և բարոյական զարգացում մը։ Բանախօսը իր խօսքը ուրախց գոչելով՝ «Կեցցէ՛ Ն. Վեհափառութիւնը»։ Կայսրը պատասխանելով ըսաւ թէ գոհ է Պոսնա—Հէրսէգի Իսլամ պատուիրակութեան այդ զգացումները լսելով, թէ հասկցած է իր հաստատ կամքը Պոսնա—Հէրսէգի մէջ կրօնական ազատութիւնը պահպանելու, այդպէս նաև կրօնական ազատութիւնը Իսլամներու որոնք ընակչութեան մեծագոյն կարեւոր մէկ մասը կը կազմեն։ Կայսրը ապա ամէն կերպով ապահովութիւն տուաւ թէ գրաւումէն ի վեր հաստատուած իր մատրութիւններուն համաձայն պիտի չարժի ի մասին Իսլամաց հաւատքի, բարքերուն, կրօնական սովորութիւններուն և անտեսական շահերուն։ Կայսրը բանախօսութիւնը վերջացուցաւ կեցցէներու մէջ։

Կայսրը ապա Սէրայէվոյի քաղաքապետական ժողովին պատուիրակութիւնը ընդունելով, շնորհակալութիւն յայտնեց անոր կողմէ ևս արտայայտուած մեծարանքի զգացումներուն համար, և հաստատեց թէ ազգային ալ լաւագոյն բաղձանքներ պիտի ստանէ Սէրայէվոյի ներքեւն և բարոյական զարգացման համար։

Դիլերը քաղաքապետարանին մէջ ընդունելութիւն մը տեղի ունենալով, քաղաքապետ առաջ. Լիւկեր իր բանախօսութեան մէջ յայտարարեց թէ Վիեննացիք Թրքաստեր են, և ի հաստատութիւն իսլամաց համար իրենց զգացած բարեկամութեան և անոնց հետ եղբայրանալու իրենց փափաքին, Վիեննայի մէջ մզկիթ մը պիտի չենուի։ Ապա հայկերայ մը տեղի ունեցաւ, որս միջոցին բաժակաճառեր արտասանուեցան։ Ոլմական նախարար Մ. Գիւանեան Վիեննացւոց և Աւստրօ-մահմետականներուն համակրութիւնը յայտնեց Պոսնա-Հէրսէգցիներու, համակրութիւն զոր այս վերջինները կը տածեն փոխադարձաբար»։

ԵՐԵՍԵՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ՊՈԼԻՍ ԿՈՒԳԱՆ.— Առջի օր Բէնդերիի երկու երեսփոխանները, երկուքն ալ Թուրք, երեկ ալ Մամուրէթ-իւլ-Ազիզի երեսփոխանները, դարձեալ Թուրք, Պոլիս ժամանեցին և դիմաւորուեցան հոծ բազմութեան մը կողմէ։

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԸ.— Թ. Հագիգա» ցաւով կ'իմանայ թէ ներքին գործոց նախարարը առաջարկած է Վարչապետին որ այլևս կառավարութեան գործերուն վրայ ոչ մի ազդեցութիւն չարուի թերթերուն։ Այն ատեն ինչո՞ւ համար օտար թերթերու թղթակիցներուն տեղեկութիւն կը տրուի և խստացած մամլոյ դիւանը չէ բացուիր, կը հարցնէ յիշեալ թերթը։

ԹՈՒՐԲԻՈՅ ԱԶԳ. ՊԱՆԵԱ մը պիտի հաստատուի 3 միլիոն 300,000 ոսկի դրամագլուխով։ 150,000 բաժնեթուղթ հրապարակ պիտի հանուի, իւրաքանչիւրը 22 ոսկինոց։ Հիմնադիրներն են՝ նախկին Մեծ-Եպարքոս Սալիհ փաշա, Դրամական նախարար Հասան Ֆէհմի փաշա, միւլիւբ Ճէմիլ փաշա, Գոլոս Նուպար փաշա, իշխան Սալիհ Հալիմ փաշա, Մ. Բալի, Մանիսպեռաք Բէֆիզ պէյ և ուրիշ մէկ երկու անձնաւորութիւնք։

ԱՆԳԱԼԻՈՅ կառավարիչ անուանուեցաւ Քէնդերիի կառավարիչ Աքիֆ պէյ, որուն յաջողդեց Խնուսի կառավարիչ Շեհապ պէյ։

ՇԻՐԱԶԻ ընդհ. հիւպատոս Թաահէ էֆ.ի պաշտօնը ջնջուած ըլլալով, Պոլիս պիտի գայ։ Իր տեղ ընդհ. հիւպատոս նշանակուեցաւ Ֆէհմի էֆ. Իբր հիւպատոս պիտի ղրկուի։ Թաահէ էֆ. վաղեմի, ձեռնհաս և ուղղամիտ պաշտօնատար մըն է և իր բացը Թողուելը զարմանք կը պատճառէ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆ, 10 Նոյ.—Կեսգիշերի մէջ նոր Լորա-Բազաքապետի հացկերոյթին Գ. Իսքարիթ պատասխանելով բաժակաճառի մը, հետեւեալը յայտարարեց. «Գուլկարիոյ և Պոսնա—Հէրսէգի խնդիրներուն մէջ, Անգլիական կառավարութեան դիրքը բացորոշ է, հիմնուած ըլլալով ազատութեանց մէջ։ 1878ին Պերլինի Վեհաժողովին կայացած համաձայնութեան վրայ։

Մէջտեղային դաշնագիրները չեն կընար միակողմանի փոփոխութիւն մը կրել առանց ստորագրող ազատութեանց հաւանութեան։ Որպէս զի Պերլինի դաշնագրին վրայ ո՛և է փոփոխում մը վաւերական ըլլայ, պէտք է նա ձեռք բերել ստորագրող ազատութեանց համահաւանութիւնը, հաշուելով նաև Թուրքիան։ Պայմանով որ այս կարեւոր սկզբունքը յարգուի, մենք կ'ուզենք ընել մեր բոլոր կրցածը, որպէս զի ընդհանուր համաձայնութիւն մը հաստատուի։ Անգլիական կառավարութիւնը չունի ո՛չ մէկ հակառակ կանխակալ կարծիք, ո՛չ ալ կարգադրութեան մը յանգելու այս կամ այն եղանակին համար նախաձարուն մը։ Պէտք է որ Թուրքիան ի՛նքը դատէ իրեն եղած առաջարկները, և եթէ Աւստրօ-Հունգարիան ու Գուլկարիան անոր հետ ուղղակի համաձայնին, այս կերպով պիտի հարթուի ճամբան ընդհանուր կարգադրութեան մը համար։ Սպասելով, պիտի ընենք ինչ որ կրնանք, հանդարտեցնելու համար զրգռուած միտքերը, և յայտնուած զանազան յոյսերը»։ Գ. Իսքարիթ վերջացնելով, իր ուրախութիւնը յայտնեց անոր համար որ Գ. Իզվոլսքիի հետ վիճաբանութիւնները ցոյց տուին թէ՝ Աբեւելեան խնդրին մէջ՝ Ռուսիոյ և Անգլիոյ տեսակէտները մօտցած են իրար։

ԻՆՆԻՈՅ-ՖԻՐԱՆՍԷՋԻ ՍՐԱՀԷ
1908, նոյ. 9122 գերեկ, ժ. 8½ (Ը.Թ.)
ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ
Հայկական հմտագ, նախաձեռնութեամբ Բերայի երկտեղ երգեցիկ խմբի
ղեկավարութեամբ
ԼԵՒՈՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

Նոր ազգային-ժողովրդական քառաձայն երգեր, ատենաբանութիւն՝ Գ. Է. Ակնունիի կողմէ, նուագ (դաշնակ) Օր. Զ. Մինասեանի կողմէ։

Տեղերուն գինը. — Աթոռ Ա. կարգ 20 դրչ., Բ. կարգ 15 և Գ. կարգ 10։

Ուսանողներուն համար (սահմանափակ թիւով) Գ. կարգի աթոռը 5 դրչ.։

Տոմսակները կը ծախուին Բերա, Կալաթա-Սերայի անկիւնը, ծխավաճառ Գրիգոր աղայի քով և Պոլիս՝ «Աւծիւ» ժողովրդական գրատունը, Մարտիճեբրար, Թիւ 22, իսկ համերգին օրը տեղին կը չենն։

ՄԵՐ ՆԱՁԵԼԱՑՈՒՔՆԵՐՈՒՆ

Եթէ մեր նաձելացուք Տիկիններն ու Օրիորդներն ալ հաճին իրենց կարգին հայրենասիրական մաս մ'ունենալ «պոյքոթի» պայքարին մէջ՝ ընդդէմ օտար նորաձեւութեանց առներուն, Թող վայրկեան մը չվարանին, վասն զի կրնան դիմել «Օ կալլբի Բարիզիէն» նորաձեւութեանց առաջնակարգ առնը, որ 'ի Բերա, Շիսալի համբայ թիւ 247, որուն վարիչը Ց. Միմիանն, նոյնքան հայրենասիրական ոգւով պատրաստ է զեղչել իր գիները մինչև 4-5 սակի, ընտիր կերպասէ և չափի վրայ ձեւուած «քօմբլէ-քօսթիւմ-թայլէօրի» մը համար։

Չափի վրայ չինուած և ամէնուն գընահատութիւնը վայելող «քօ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԿՍԵՌ ԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿՆԱՑ

Երկսեռ կրթարանիս դասերը սկսած են կանոնաւորապէս։ Ուսուցչական մարմնոյն վրայ աւելցած է նաև ծանօթ դաստիարակ ուսուցչուհի Օր. Անժէլ Փափազեան։ Իսկ աղջկանց ձեռագործի համար պաշտօնի կոչուած է Օր. Սիրանոյշ Սեբաստեանը որ պիտի հսկէ նաև գիշերօթիկ աղջկանց վրայ։

Վարժարանիս դասի պատրաստութեան և ուղղութեան համար որոշուած է Սեպտ. 20էն սկսեալ երեկոյեան ժամեր յատկացնել, որ ժամուն պիտի հսկէ վարժարանիս ուսուցիչը Արմենակ էֆ.։ Ծնողքները անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները գիշերային ուսումնական մասնակից ընել, կը խնդրուի որ դիմեն վարժարանիս Տնօրէնութեան։

Լեզուաց մեծ կարեւորութիւն տրուած է, կը դասաւանդուին բացի Թուրքերէն ուսուցիչներէն Կարապետեան, Զրաքեան, Շամամեան էֆենտիները, և Օր. Պայծառ Տօլեան որ կ'ուսանգէ անգլիերէնը։

Գծագրութեան ճիւղը յանձնուած է Ռուբէն էֆ. Թոփճեանին։

Դաշնակի, ջութակի դասերը յանձնուած Պարոններ Բարխուդարեան և Սիմոնեան էֆենտիներուն։

Աշակերտաց առողջապահութեան մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի, գիշերօթիկներու լաւ սնունդը մասին հոգ կը տարուի։

Անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները յանձնել վարժարանիս խնամոց, թող բարեհաճին դիմել վարժարանիս Տնօրէնութեան պատրաստ է ամէն տեսակ բացատրութիւն տալ։ Ընդունելութեան պայմանները դիւրամատչելի են։

Հիմնադիր-Տնօրէն
ՊՕՂՈՍ Ե. ՊԷՋԱՃԵԱՆ

Մագրիգիւղ, 1908 Սեպտ. 10

ՄԵԾ ՀԱՆԴԵՐՁԱՎԱՃԱՌ

Տարիներէ ի վեր ծանօթ է Թօփալեան խանի

ԳՐԻԳՈՐ ԷՖ. ԵՐՄԷՆԵԱՆԻ
ՄԵԾ ՀԱՆԴԵՐՁԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

այս անգամ պատրաստած է ձմեռուան յատուկ կերպասներէն չէք և ամեն տեսակ հագուստներ, ինչպէս նաև

ԲԱԼԹՕՆԵՐ,

ՄԵԾԻ ԵՒ ՏՂՈՒ ՔՕՍԹԻՒՄՆԵՐ
մանթօներ, քորսաժներ, եւն. եւն.

ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ
ԳԻՆԸ ՈՐՈՇ Է ԹԻՒԸ 2 ՂՐՈՒՇ

Սուլթան Համամ, Թօփալեան խան թիւ 34

AU RENARD BLEU
«ԿԱՊՈՅՏ ԱՂՈՒԵՍ»
Մ. ՀԱՒՄՈՎԻՉ

ՄՈՒՇՏԱԿԱՎԱՃԱՌ

Բերա, Մեծ փողոց, Սուրիական Շուկայ, Թ. 8 Թունելի դիմացը

ՄԵԾ ՄԹԵՐՔ ՆՈՐՈՒԹԵԱՆՑ
ՎԶՆՈՑԻ, ՁԵՌՆԱՄՈՒՇՏԱԿԻ, ԿԵՕԼԻ, եւլն.

Նորութիւններ և փափկութիւններ խնամքով.

ՉԵՂՉՈՒԱԾ ԳԻՆԵՐՈՎ.

Փեսուր եւ ազուամազ կերպով

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ.

Մուշտակեղէններու և ճերմակեղէններու պահպանում ամառուան միջոցին

Բացարձակ ապահովութիւն ուտիճներու դէմ

Ղալաթիոյ Միւլքիյէի խաֆիզլիքէն 791 չիֆթ ... 3 ... 100 ... 10 ...

27 Թշր. եվվել 324   3—1

Խաֆիզլիքին ... 19 ... 250 ... 100 ... 10 ...

27 Թշր. եվվել 324   3—1

ՎԻՆԸՐ
ՊԱՆՔ ՖԵՐԱՅՆ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ 100,000,000 քուրան ամբողջովին վճարուած.

ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ 37,300,000 քուրան

Հաստատուած 1869ին կեդրոնատեղին Վիէննա, 12 գրասենեակներ ունի այն քաղաքին զանազան թաղերուն մէջ։

Մասնաճիւղեր՝ Բրաւնաու, Կրոսի, Գ. թոմ, Օսիկ, Բէնթալ, Լէմպէրկ-Զերնովից, Պուտէնֆոււրդ, Պէլդ-Պէստ, Թաղլաթաւ, Բիլդէն, Բրոդ-Նէսիդ, Ս. Բոլթէն, Թէսլիս, Վիլլերն և Վինըր Նէօյշթատ մէջ։

ՎԻՆԸՐ ՊԱՆՔ ՖԵՐԱՅՆ կը կատարէ ամէն տեսակ դրամական գործառնութիւններ, մասնաւորապէս կը բանայ ընթացիկ հաշիւներ, կը տնօրինէ ամէն տեսակ ... կ'ընդունի ... դրամներ, ... փոխանակ, կը գնէ կտրոններ և արժեթուղթեր։ Կը գնէ և կը ծախէ փոխ գիրներ բոլոր հրապարակներուն վրայ։ Կ'ընդունի ... արժեթուղթերու ... կը կատարէ ... ամէն տեսակ գործառնութիւններ։

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ ԲԱՑ Է
առաւօտեան ժամը 9 1/2էն երեկոյեան

Ուրբաթ օրերը 9 1/2էն 1.

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՔ
ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

1. Պատկերազարդ Տարր. Աշխարհագր. 2,50 ղրշ.։
2. Պատկերազարդ Միջին Աշխարհ. 7 ղրուշ։
3. Պատկերազարդ Բարձր. Աշխարհագրութիւն 6 ղրուշ։
4. Պատկերազարդ պատմ. Արեւելեան ազգաց և Յունաց 5 ղրուշ։
5. Համառօտ Օսմ. պատմութիւն 2,50 ղրուշ։

Հանրածանօթ մանկավարժ հեղինակին կրկին տպագրութիւններով գնահատուած այս օգտակար դասագրքերը կը գտնուին բոլոր գրավաճառներուն քով։

ՄՕՍ
ՇՈԳԵՆԱՒԱՑԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ճամբորդ եւ ապրանք փոխադրող շոգենաւեր

Ա. ԿԱՐԳԻ	Բ. ԿԱՐԳԻ
Սիդի	Նալդօզրիս
Միզիս	Էմփյախս
Բաֆոխս	Պուգիրիս
Թեյդըր	Մօերիս
Նարայօն	Ֆայիկ
Նավարին	Ֆառօս
	Թիպա

Առաջին կարգի շոգենաւերը շատ հանգստաւէտ են, նաւուն մէջտեղը ընդարձակ սենեակներ ունին, ելեկտրականութեամբ կը լուսաւորուին և կին ճամբորդներու համար սեղանի ունին։

Երկրորդ կարգի շոգենաւերն ալ ամենաարագ թիւով ճամբորդներ կ'առնեն բայց սեղանի չունին։

Սղերլին
Կ. Պոլսէ Լիվըրբուլ Ա. կարգի գին է 15
» » Բ. » » » 11

Կը խնդրուի վաճառականներէն որ փոխադրութեանց կամ Ղալաթիոյ մաքսը համնելու համար՝ իրենց հրահանգները տան շոգենաւերն ժամանումէն 24 ժամ առաջ։

Առաջին այցելութիւնը ՁՐԻ է

ՏՕՔԹՕՐ ԳԱՌՆԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
ԱԲՐՈՏԻԹԵԱՆ
ԵՒ
ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ
ԱՒՏԵՐՈՒ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԸ

Ծննդական և սրբութեան գործարաններու հիւանդութեանց մասնագէտ բժիշկ Տօքթ. Գառնի Յակոբեան գիտական վերջին նորութեանց շնորհիւ առանց յաւէ ... ... կը բժշկէ ... հին և նոր ... , ... , ինչպէս նաև երկու սեռի վերաբերեալ ... և ծննդական հիւանդութեանց ամէն տեսակները և կանանց ... հիւանդութիւնները։

Ամեն օր, կեւ օրեն վերջ, բացի կիրակի օրեն, կը գտնուի Պանճէ-Գաբու, սաֆարաքյաճառ Հանի Գէբիբի ռնկիւնը, թիւ 18, Մէրճամէկճեան-Գիւանճի զեղարանը։

Ուրբաթ օրերը ձրի

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Յովհաննէս էֆ. Մինասեան, որ առամնաբուժական հանգուցեալ Տօքթ. Տօրինին օգնականներէն եղած է և գաւառաց այլեւայլ կողմերը իր արուեստը գործածելէ ետքը՝ ասնէն մը ի վեր Պոլիս վերադարձած է արդէն, ի նորոյ գարմանատուն հաստատած է Պոլիս, Պիթ-Բազար, 18 թիւ տարրգման մէջ։ Իր փորձ և ձեռնհաս ատամնաբոյժ, առանց ցաւի կը քաշէ փտած ակռաները։ Նոր և կատարելագործեալ դրութեան համաձայն ակռաներ կը լեցնէ ոսկիով, եայլն։ Անկարելի է որ դիմողը գոհ չմնայ։ Երեքշաբթի օրերը ձրի պիտի դարմանէ աղքատները։

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ

ԱՊԱՒԻԿԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Ամերիկեան և Պելճիքայի ... վեց հարուածաւորներ, Տեղական, Անգլիական և Գաղղիական ամէն տեսակ գործարանային, պատրաստ և չափու վրայ ամէն հաւատ յարմար արանց, կանանց և տղայոց հագուստներ, ճերմակեղէնի, կերպասի, ... վերաբերեալ ամէն տեսակ ապրանք։

Դիմել՝ ՀԷՐՃԱՅԻ վաճառատուն, Մեծ-Շուկայ թիւ 13։   15—2

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԲԺՇԿԱՊԵՏՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐԷՆ
ՔՆՆՈՒԱԾ ՈՒ ԱՆԽԱՐԴԱԽ ԸԼԼԱԼԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Կէօյիւ-Փաշա, Պալի Փաշա Եօզուշ, թիւ 36։

Տկարակազմներուն, նիհարներուն, առողջութեան և ... հիւանդութեանց նորէն ապաքինողներուն համար ամենէն գերազանց դեղը Մօրիւ ձկան իւղն է։ Մօրիւ ձկան իւղը մարդկային մարմնոյն վրայ բրած ազդեցութեամբը ծանօթ է, բայց որովհետև ընդհանրապէս խարդախուածներ կը ծախուին, և ... արդիւնքը ... չի գար, յաջող հասարակութեան քաղցրութեանը վրայ, ինչպէս անցեալ տարի, ... Նորվեկիայէն ... բերել տուած է

ԴԵՂԱԳՈՐԾ
ՎԱՀՐԱՄ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

որ Պոլսոյ պաշտօնականքնախորհրդ բժշկապետներէն և անուանի բժիշկներէն ալ քննուած, դիւրամարս ու անխարդախ ըլլալը վաւերացուած է։ ՄՕՐԻՒ ձկան այս իւղը կը ծախուի փոքր ու մեծ քանակութեամբ, միայն Կէօյիւ-Փաշա, Պալի Փաշա Եօզուշ՝ Վահրամ Ասատուրեանի կեդրոնական դեղարանը, որ ծանօթ է արդէն իր գերազանց ... դեղագործներու ... պատրաստութեան, ցոյց տուած ուղղամտութեամբը և գիներու չափաւորութեամբը։ Հինգշաբթի օրերը փորձ ու կարող բժիշկներու կողմանէ ձրի դարմանում։

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՍՊԱՍ   15—7

ԻՒՆԻՕՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ՓԱՐԻԶ 1828—1829

1828 L'UNION DE PARIS

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ ՓԱՐԻԶ 9, ԲԼԱՍՎԱՆՏՕՄ. 9

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Ապահովագրեալ դրամագլուխ	25	միլիոն ֆրանք
1907ին գանձուած ապահովագին	28	միլիոն »
Մինչև 1907ի վերջը հատուցած վնասք	350	» »
Դրամագլուխ և պահեստք	134	» »

ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂ

Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	338 1/2	» »
1907ին գանձուած ապահովագին	12 1/2	» »
Մինչև 1907ի վերջը հատուցուած վնասք	231	» »
Դրամագլուխ և պահեստք	189	» »

Ինչպէս այս թուանշաններէն կ'երեւի, Ընկերութեան կրկին ճիւղերու դրամագլուխն ու պահեստը խոշոր գումար մը կը կազմեն որ հսկայ երաշխաւորութիւն մը կ'ընծայէ ԻՒՆԻՕՆի ապահովագրեալներուն։

Արեւելքի համար մասնաւոր զեղչեալ սակագին։ Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի ԴԻՒՐԱՃԱՆՑ քան ուրիշ ո՛ և է Ընկերութեան պայմանները։ Ապահովագրութեան ամէն ձեւերն ամէնէն աժան գիներով, օրինակի համար՝ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Ի ԴԷՊ ՄԱՀՈՒ, ԽԱՌՆ, ԴՐԱՄՕԺԻՏԻ ԵՒԱՅՆ։

Ընկերութեան դրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ։

Թուրքիոյ և Արեւելքի Ընդհ. Տնօրէնութիւն
ԸՆդհ. Տնօրէն — ՍԻՄՈՆ ՔԱՅՍԷՐԼԵԱՆ
Պետ կենաց ճիւղին — ՄԻՀՐԱՆ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Սթամպոլ, Սուլթան-Համամ, Քաթըրճը Օղլու քասած։

Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ։

ՆՈՐԹ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՏ ՄԷՐՔԸՆԹԱՅԼ
ԵՒ
ՆՈՐԹՀԸՐՆ
ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՆԳԼ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

Համագումար դրամագլուխ	Անգլ. Ոսկի	6,000,000
» տարեկան եկամուտ 1907 տարւոյ	» »	5,941,859
» պահեստի դրամ 1907 տարւոյ	» »	25,203,824

Կ'ընդունին ամեն տեսակ ապահովութիւնք դիւրամատչելի պայմաններով։

ՄԱՐԻԹԱՅՄ
ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Դրամագլուխ	Անգլ. Ոսկի	500,000
Պահեստի Դրամ	» »	564,225

Վնասուց հատուցմունք անմիջական, առատաձեռնօրէն և կատարեալ արդարութեամբ կը վճարուի։

Ընդհ. Գործակալ ի Կ. Պոլիս
ԳԱՌՆԻԿ ՄԷՐՈՒՔԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ
Մէհմէտ Ալի Բաշա խան, Ղալաթիա

Գաւառային կարևոր կեդրոններու համար ազդեցիկ գործակալներ կը փնտռուին։

KAMER
ԼՈՒՍԻՆ
ԿԱՀԿԱՐԱՍԵԱՑ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Ա. ԿԻՒԼՄԷՋԵԱՆ

Ղալաթիա, Ֆլոյտօսա փողոց թիւ 4, Լօրանտօ խանի վրան։

Վերջ նշանակուած հասցէով վաճառատանս մէջ կը գտնուին իրենց ձեւաւորութեամբ, ամրութեամբ անմրցելի կարասիներ անօրինակ եւ անմրցելի գիներով։ Պարզ այցելութիւն մը կը բաւէ համոզելու համար ամէնէն դժուարահաճ գնորդը անգամ։

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ
ԸԼԼԱԼ ՇԻՔ, ԲԱՐԵՁԵՒ ՈՒ ՎԱՅԵԼՈՒՉ
ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ
ՀԱԳՈՒԻԼ ԱԺԱՆ, ՏՈԿՈՒՆ ՈՒ ՉԵՒԱՒՈՐ
ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ
ԱՅՍ ԱՄԷՆԸ

ԴԻՄԵՑԷՔ
Մ. ԵՒ Կ. ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ
ԿԵՐՊԱՍԵՂԻՆԱՑ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

Կ. Պոլիս Մեծ Շուկայ ժամագործներու մէջ Զուխաճը խանին տակ թիւ 6-8

ՈՒՐ

Ձմեռուան և հարսանեկան հանդէսներու առթիւ զուտ Անգլիական կերպասներ հասած ըլլալով, բոլոր դժուարահաճ յաճախորդներն իսկ կը գոհացուին խղճմտութեամբ և գործունէութեամբ։

Ամէն անոնք որ քալթօյի, բարտըսիւի, զօսթիւմի, քանթալօնի և Ֆանթէզի ձևերու պէտք ունին և կը փափաքին առաջնակարգ Անգլիական կերպասներով պատրաստուած հագուստներ ունենալ, թող դիմեն Շահնազարեան եղբարց կերպասեղինացին, ուր բացառիկ զեղչով պիտի վաճառուին ամէն տեսակ կերպասներ, որոնց հետքը իսկ կարելի չէ գտնել ուրիշ տեղ։

Այն կերպասեղինաց վաճառատան մէջ ոչ-Անգլիական կերպաս մը գտնողին մեկ զոյգ հագուստ պիտի տրուի առանց փոխարինութեան. Այս ուղեծիր առիթ մը՝ որ մի փախցուք կրնան օգտուիլ։

Փոխանակ մինչև Բերա երթալով ծանր ծախք ընելու և 60 % աւել գինով Անգլիական ապրանք գնելու, բաւական է դիմել վաճառատանս գտնելու համար ամէն տեսակ ճաշակաւոր ընտիր և ազնուն Անգլիական ապրանքներ։

ՇԻՔ ԻՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՋԵՂՉ   30—29

ՆԵՍԹԼԷ ԱՆՈՒՆԸ ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ ԾԱՆՕԹ Է

ՆԵՍԹԼԷԻ ԿԱԹՈՎ ԱԼԻՒՐԸ
ԱՄԲՈՂՋ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է
ՆԵՍԹԼԷԻ ՀԱՄԲԱՒԸ
ՆԵՍԹԼԷԻ ՇՕՔՈԼԱՅՈՎ

ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ ԱՐԴԱՐԱՑԱՒ ՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԲՈՂՋ ԿՈՂՄԸ ՀԱՐԱՆՈՒԱԾ Է ԵՒ ԱՄԷՆ ՑԵՂ ՄԵԾ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԳՏԱԾ Է

FARINE ET CHOCOTAT **NESTEL**

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՅԻՆ
ՆՈՐ ՑԱՅՑԱԳԻՐ

Կայս. կառավարութեան բարձր հովանիին տակ ապառնացող գաղթականներու զետեղման ծախքին համար Երկրագործական Պանքային կողմէ կազմակերպուած վիճակահանութիւնը այսուհետև ամէն ամսոյ սկիզբը պիտի կատարուի։ Պարզ և յստակ ամառակները ամբողջ տարի մը պիտի կրնան մասնակցիլ վիճակահանութեանց։ Ամբողջ ամառակներու արժէքին հարիւրին ութսունեօթնուկէսը պարգևներու և ամորթիներու պիտի յատկացուի։ Ուստի այն վիճակահանութիւնը համոզուած կերպով բարեփոխուած է։ Նոր կազմակերպութեամբ՝ ամառակներուն թիւը պիտի ըլլայ 250,000, և անոնցմէ 62,500 թիւ պարգև ու ամորթի պիտի շահին։ Ինչպէս կ'երեւի ստորև հրատարակուած յայտագրէն, մեծ պարգևը 12,000 ոսկի է, և անկէ զատ՝ երկու, երեք, չորս, հինգ և վեց հազար ոսկիի նշանաւոր պարգևներ ալ կան։ Տոմսակները գնողներն ազատօրէն ... ունին. ամբողջ, կէս, մէկ քառորդ և մէկ ութերորդ։ Ամբողջ ամառակին գին նշանակուած է օսմ. 2 ոսկի, կէսին՝ 1 օսմ. ոսկի, քառորդին՝ կէս օսմ. ոսկի և մէկ ութերորդին՝ մէկ քառորդ օսմ. ոսկի։ Տոմսակ գնողներուն դիւրութիւն մը ըլլալու համար՝ կէս, քառորդ և մէկ ութերորդ ամառակներուն մէկ մասը չորս թերթէ յատուկ երկաթեայ կազմ բաժնուած է։ Ցեղեալ կառավարական ամառակները մէկէրէքէն 19 ղրուշի հոգոցով՝ կէս ամառակներուն գինը 72 ղրուշ է, մէկ քառորդինը՝ 36 ղրուշ, իսկ մէկ ութերորդը՝ 18 ղրուշ։ Երկրագործական Պանքայի կեդրոնատեղին և հանգուցը գլուխը գանձուող մասնաճիւղէն անհրաժեշտ ամառակ գնողներուն հեռուէն զեղչերը պիտի ըլլան. մէկ անգամէն 10 ոսկիի ամառակ գնողներուն՝ %ին 7. մէկ առջևւան ժամանակամիջոցին՝ 1001 ոսկիի ամառակ գնողներուն՝ %ին 8, 2001 ոսկիի ամառակ գնողներուն՝ %ին 9. 3001 ոսկիի ամառակ գնողներուն՝ %ին 10, և 10.001 ոսկիի ամառակ գնողներուն՝ %ին 12։ Երրորդ թիրաժը պիտի կատարուի 1324 Յուլիս 1ին, Հանրօգուտ Շինութեանց Նախարարութեան պաշտօնատան մէջ, ի ներկայութեան Պանքայի Վարչական Խորհուրդի անդամներուն, հաշուակալին և նօտարին, հաշուեքննութեանց Ատեանին և Օսմ. Կայս. Պանքայի կողմէ նշանակուած պաշտօնեաներէն կազմուած մասնաւոր մարմնոյ մը։

1324 տարուան յատուկ Երկրագործական Պանքայի վիճակահանութեան յայտագիր

Ա. ԹԻՐԱԺ (Մարտ ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հանգամայ	Բ. ԹԻՐԱԺ (Ապրիլ ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հանգամայ	Գ. ԹԻՐԱԺ (Մայիս ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հանգամայ
1	600000	600000	1	300000	300000	1	300000	300000
1	200000	200000	1	100000	100000	1	100000	100000
1	100000	100000	3	40000	120000	3	40000	120000
2	40000	80000	5	20000	100000	5	20000	100000
5	20000	100000	15	10000	150000	15	10000	150000
15	10000	150000	50	4000	200000	50	4000	200000
50	4000	200000	275	400	110000	275	400	110000
275	400	110000	3150	200	630000	3150	200	630000
3150	200	630000	3500		1710000	3500		1710000
3500		2170000						

Դ. ԹԻՐԱԺ (Յունիս ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հնգմ.	Ե. ԹԻՐԱԺ (Յուլիս ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հնգմ.	Զ. ԹԻՐԱԺ (Օգոստոս ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հնգմ.
1	300000	300000	1	300000	300000	1	400000	400000
11	100000	100000	1	100000	100000	1	100000	100000
3	40000	120000	3	40000	120000	3	40000	120000
5	20000	100000	5	20000	100000	5	20000	100000
5	10000	150000	15	10000	150000	15	10000	150000
50	4000	200000	50	4000	200000	50	4000	200000
275	400	110000	275	400	110000	275	400	110000
3150	200	630000	3150	200	630000	3150	200	630000
3500		1710000	3500		1710000	3500		1810000

Է. ԹԻՐԱԺ (Սեպտ. ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հնգմ.	Ը. ԹԻՐԱԺ (Հոկտ. ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հնգմ.	Թ. ԹԻՐԱԺ (Նոյեմբ. ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հնգմ.
1	400000	400000	1	400000	400000	1	400000	400000
1	100000	100000	1	100000	100000	1	100000	100000
3	40000	120000	3	40000	120000	3	40000	120000
5	20000	100000	5	20000	100000	5	20000	100000
15	10000	150000	15	10000	150000	15	10000	150000
50	4000	200000	50	4000	200000	50	4000	200000
275	400	110000	275	400	110000	275	400	110000
1350	200	630000	3150	200	630000	3150	200	630000
3500		1810000	3500		1810000	3500		1810000

Ժ. ԹԻՐԱԺ (Դեկտ. ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հնգմ.	ԺԱ. ԹԻՐԱԺ (Յունուար ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հնգմ.	ԺԲ. ԹԻՐԱԺ (Փետր. ամսոյ) Հատ	Ոսկին 100ին	Հնգմ.
1	200000	200000	1	200000	200000	1	500000	500000
1	100000	100000	1	100000	100000	1	400000	400000
2	40000	80000	2	40000	80000	1	300000	300000
5	20000	100000	5	20000	100000	1	200000	200000
15	10000	150000	15	10000	150000	10	100000	1000000
50	4000	200000	50	4000	200000	20	40000	800000
3275	400	110000	275	400	110000	65	20000	1300000
150	200	630000	3150	200	630000	300	10000	3000000
3500		2070000	3500		2170000	750	4000	3000000
						1350	800	1000000
						21600	200	4320000
						24096		17020000

ՀԱՍՈՅԹ	Ոսկին 100ին	ԾԱԽՔ	Ոսկին 100ին
Խորգտօնելիքը երկու տարի ... ... սեղանի ... ... չորս ամսականներուն փոխարինութեան		Հոգալ թիւերուն համար որոշեալ հարիւրին 75ը	37,510,000
		Գաղթականներու Յոյն ձեռնարկային գումարեան հարիւրին 17ը	8,500,000
Ընդ.	50,000,00	Ծախքերու և վարչութեան ծախքերուն փոխարինեալ հետ հարիւրին 8ը	8,990,000
	50,000,000		50,000,000